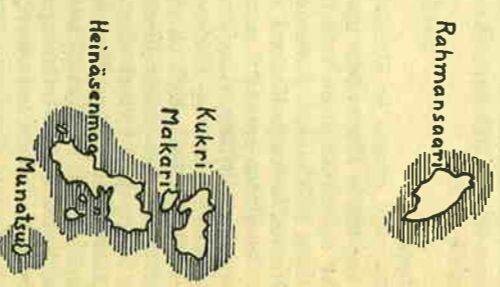
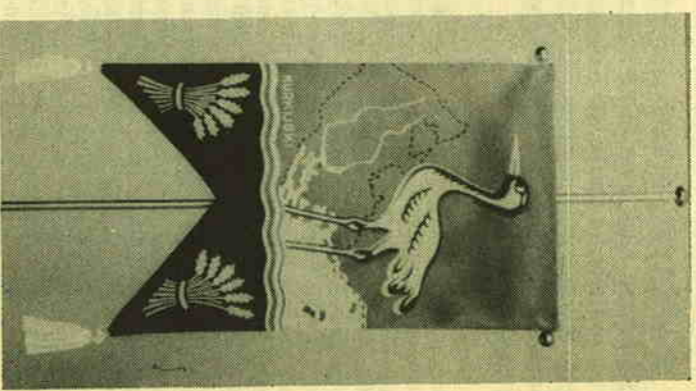
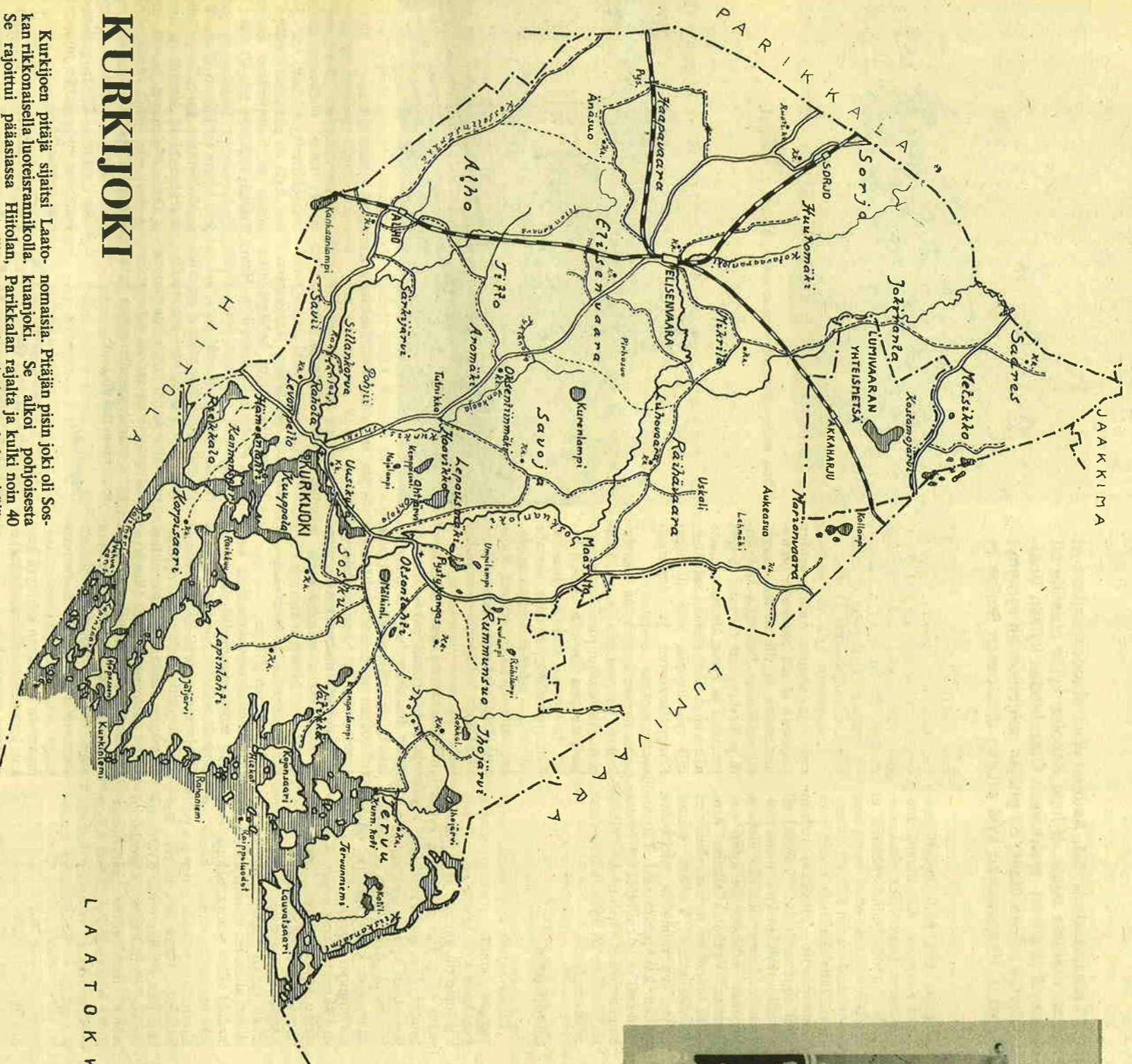

Pitäjä pitäjältä

KURKIJOKI

KURKIJOKI

Kurkijoen pitäjää sijaitti Laaton rikkonaisella luoteisrannikolla. Se rajoittui pääosin Hiitolan, Partikkalan ja Lumivaaran pitäjään, mutta kosketti pohjoisimmassa kohdassaan Iijoen vältyksellä myös Jaakkiman pitäjää. Evakkoon lähdetessä pitäjän asukasluku oli noin 10,000 henkeä, joista noin 60 ruotsinkielisiä. Ortodoksisista uskontoa tunnustavia oli asukkaista noin 350.

Pitäjän pohjoisosat olivat tasais- ja harvinaisista muodostunutta maastoa, jossa laajat suot antoivat vaihtelua kaunniiden harjujen ja kangasmetstien maisemaan. Pohjoisesta pitäjän länsiosaa pitkin kulki pitempi harjuselänne kaakkoon Hiitolan rajan suunnaisena ja toisen samanlainen pitäjän itäosassa, jossa se Parikkalan ja Lumivaaran puolella alkavana kulki Martinvaaaran kylän kautta Laatokan rantaan saakka. Varsinkin nämä itäosien pitkulampien koristamia.

Laatokan rannikko oli satojen saarten ja pitkien kapelden lähtien rikkomaa mäkimäätä. Avokalliot ja jyrkät ns. ruttavuoret sekä mäki- ja välillä olevat peltoaukeamat olivat rannikon maisemille luontee-

nomaisia. Pitäjän pisin joki oli Sosonanjoki. Se alkoi pohjoisesta Partikkalan rajalta ja kulki noin 40 kilometrin pituisena koko pitäjän läpi.

Luonto oli vaihtelevine mäki- ja maastoineen kaunista ja kasvillis- ja vaahtera maastorehvää. Lehmus ja vaahtera olivat melko yleisiä, tammi ja kynsi- ja lavajalava harvinaisempia. Kurkijoki kuului naapuripitäjiensä kanssa seutuun, jossa sinivuokko oli varsin yleinen ja runsaasti esiintyvä. Kangasvetujen metsissä tavattiin vielä kangasvuokkoakin. Valkovuokkoa oli sen sijaan runsaamminkin vain pitäjän keskikohdilla. Laatokan ulkosaalet monine pohjoisine jäätönsäveineen ja pesivine merimetsoikantoinneen olivat pitäjän arvokas ja ainutlaatuinen luonnon kokonaisuus.

Kurkijoen pitäjän asutus oli hyvin vanhaa. Monet muinaisjoudot, erittäinkin rannikkoalueelta, monet hinnavuoret, vanhat kalnistot, luostarien ja muinaisten kirkkojen paikat, olivat todistena eri aikakausien asutuksesta. Rannikkoseudut olivat vilkkaan kaupankäynnin keskuspaikkoina ns. Pietarin kaupan aikoina. Siihen aikaan Lopotti eli kauppaylä oli tärkeä satama.

Sortavalan ja myhemmin Eisevävaaran — Savonlinnan rautateiden rakentamisen jälkeen tuli Eisevävaaran asemasta tärkeitä liiketukkeksi, jonka merkitys kasvoi nopeasti Pietarin kauppan loputtua. Lappeenrannan rautatien valmistuttua v. 1937 koki Eisevävaaran asema kehityksensä huipentuman. Sillä oli tullut neljän Laatokan-Karjalan pääradan risteysasema. Lopotti säilyi edelleen pitäjän hallinnollisena keskuksena, mutta sen merkitys taantui.

Pitäjässä oli 18 kansakoulua ja 17 koulupiiriä. Uno Cygnauksen oleskeli Kurkijoen Tervon kylässä lieue jouduttanut kansakoulujen perustamista pitäjään, sillä v. 1870 eli neljä vuotta kansakoululaitosta koskevan lain vahvistamisen jälkeen perustettiin Lopottiin eli Kurkijoen koulu. Kurkijoki oli myös maatalouskoulujen pitäjä. Kirkon-

kylässä toimi Kurkijoen maamiesopisto. Sen yhteydessä oli kaksivuotinen käytännöllis-tietopuolinen karjanhoitokoulu ja yksivuotinen hevoshoitokoulu. Eisevävaarassa oli maanviljelyskoulu sekä yksivuotinen käytännöllis-tietopuolinen karjanhoitokoulu. Eisevävaarassa toimi myös yhteiskoulu, jossa kävi runsaasti lähipitäjien lapsia. Oivathan lähimmät yhtiöistön johtivat oppikoulu Sortavalassa ja Käkisalmissa.

Seurakunnallinen elämä oli vilkasta. Uskonnollisen tiedon lisäksi oli rippikoulussa opittava soittamaan viisiä viisikanteleella. Kirkkolautua pidettiin kunniaassa. Jo pyhäkoulussa opittiin virsilauluja. Luterilainen kirkko kohosi päätiedon risteysessä kalliolla. Ortodoksinen väestö sai v. 1933 oman kirkon. Taivaaseenastumisen kirkon.

Kurkijoki kuului samannimiseen kihlakuntaan ja tuomiokuntaan sekä oli Viipurin lääninhallituksen alainen. Nimensieppiri käsitti mannerpitäjän lisäksi myös Laaton Mökentö ja Vossina kuuluvat vain hallinnollisesti pitäjään.

Kirkkohallinnollisesti kuuluvat Kurkijoen ja lähympäristön seurakunnat Kurkijoen rovastikuntaan, joka oli Viipurin hiippakunnan alainen. Ortodoksinen väestö kuului taas Turvalan seurakuntaan ja Karjalän hiippakunnan alaisuuteen.

Kurkijoki oli viljapitäjä. Pellot olivat viljavaa ja suurelta osalta muinaista merepohyaa. Ne käsittivät lähes neljäsosan pitäjän maapinta-alasta. Peltoa oli 12,611 ha ja metsää 34,470 ha. Pitäjän koko pinta-ala oli 537 neliokilometriä.

KURKIJOKEA KYLLITTÄIN

Kurkijoki käsitti kaikkiaan 33 maarekisterikyliä. Asutuskylien muodostuminen ei kuitenkaan aina seurannut kylien virallisia rajoja. Niinpä Raholan kylän alueelle oli muodostunut Lopotti eli Kirkonkylä ja silhen rajoittuvaan Otsanlahden kylään Uusi-kylä. Rantakylien sisämaassa oleville salopaloille oli pitäjän pohjoisosaan syntynyt Metsikko-Jokirannan kyläyhteisö ja Haapavaaran kylä pitäjän länsiosaan Sorjon ja Alhon kylien välille.

Alho

Alho oli Hiitolan rajoittuva asemakylä. Viipurin menevä rautatie kulki pohjois-eteläsuuntaan kylän itäosan kautta. Rautatien itäpuolella oli mäkimaata, jossa pellot sijaitivat korkeiden mäken nokkimaissa. Kyäluuen länsiosa oli taas soista ja tasaista maastoa, jossa sijaitti viljelykseen otettu Turhikan-kaakoon. Siellä kulki luoteesta manseutu oli kylän keskus, jossa oli noin puolet kylän taloista lähes neliohjolometrin laajuisena alueena rautatien molemmin puolin. Siellä olivat mm. Alhon maidonmyyntiosuuskunnan toimitalo, Keski-Karjalan Osuusliikkeen ja Kurkijoen Osuuskaupan myymälät sekä Elisenvaaran Maitokaupan haara-liike eli Jannen kauppa. Kylässä oli lisäksi oma osuuskassa ja Toivo Pökin omistama mylly- ja sahalaiteos. Alho oli vireän toiminnan kylä, jossa toimi vilkkaasti nuorisoseura. Urheiluseura Vikkela kilpaili menestyksellä voimistelussa piirin mestaruuskilpailussa päästen usean kerran toiselle tilalle joukkuekilpailussa.

Aromäki

Lopotin ja Elisenvaaran puolivälissä sijaitti Aromäen kylä. Kum-puleva mäkimaasto ja länsirajalla viritäva Vonkaaja lännestä tulevat ne sivuujineen muodosti maastolliset puitteet kylälle, joka lähes konnaan oli Lopotin — Elisenvaaran tien länsipuolella. Kylä oli siis hyvien liikemeyhteyksien varrella, joten kauppia ei kylässä ollut. Rantakoulu sijaitti Tton tien risteyksessä. Se oli vilkkaasti toimivan nuorisoseuran kokoonnuospaikka. Musiikki oli Aromäen näkyvin harraste. Kylässä toimi oma torvisoit-

tokunta, jota johti lopottilainen Antti Korjonen. Alkuajkoina nuorisoseuran kuoro voitti maakuntajuhlen laulukilpailut. Kuoroa ei myöhemmin enää ollut, mutta aina tarvittaessa saatiin kokoon entisetä kannattajajoukosta kuoro, joka valtiomaisella musikaalisuudella oppi nopeasti laulut. Aromäki oli maatalouskylä, jonka ainoana teollisuuslaitoksena voitaisiin muistaa Mielosen nahkatehdas kylän eteläosassa. Vanhoina aikoina Aromäki tunnettiin monista luokkien valmistajistaan. Talvisin saattoi puhdetoima valmistusta tuharkunta luokkia kaupattavaraksi. Talvisotaan saakka jatkui tämä työ, mutta huomattavasti vähentyneenä. Pekka Hartikka oli kylän kuulu verna-melkauppias.

Elisenvaara

Elisenvaaralla tarkoitettiin usein asemaa, mutta asemansuudusta kaakoon kylä käsitti noin 30 neliohjolometrin alueen, joten Elisenvaara oli pitäjän suurimpia kyliä. Seudut olivat hyvin tasaisia ja eteläosastaan kylä oli suurten soiden leimaama. Avokallihoita ei paljoakaan ollut kylän alueella, vaikka korkeimmat paikat kohosiivatkin yli 100 metrin korkeuteen. Kylä oli melko kuivaa seutua. Pohjoisesta tuleva Kotavaaranjoki oli kylän huomattavin vesistö. Kyseinen jokihan virtasi Elisenvaaran asema-alueen alitse ns. »pustunumelhi» al-la. Joki olikin saanut pikkupoikien jakamattoman suosion. Joessa voi nimittäin hyvin uida ennen sen perkaantua. Tämä joki oli eräs Soikaanjoen sivuhaaroista. Kylän eteläosassa oli pyöräähkö Kurenlampi eräine harvinaisine kasveineen.

Kylän viljelyalueet sijaittivat Alhon — Elisenvaaran rautatien varrella ja Lopotin — Elisenvaaran maan-

tien molemmin puolin. Asemansuudun länsipuolella olivat Sitarsuon viljelyseudut Suohovin ympäristössä. Rautamullan ja Jokisuon viljelyseudut olivat aivan kylän länsiosassa Haapavaaran rajalla.

Elisenvaaran kylä oli pääosaltaan haja-asutusta. Asemansuudun taajamaa ja sen reunaosia lukunottamatta ei tihettä asunustymittymä ollut. Puhuttiin Alakylästä ja Keski kylästä tai esim. Sopen ryhmästä ja Perron alueesta, mutta nämä eivät olleet theästi rakennettuja ryhmittymiä, joita oli esim. Kuuppalankorven ja Amerikan asunnsualueet.

Asemansuutu oli kylän palvelukeskus kauppoineen ja pankkeineen. Siellä oli myös Elisenvaaran Maitokauppa Oy, joka toimitti kylän tuotamaa maitoa Viipuriin. Näin synyi vilkas liikenne asemalle päin ja takaisin ympäristöön. Lopottin oli säännöllinen linja-autoyhteys sekä myös viime aikoina Maasiltaan Lopotin—Sortavalan tiele.

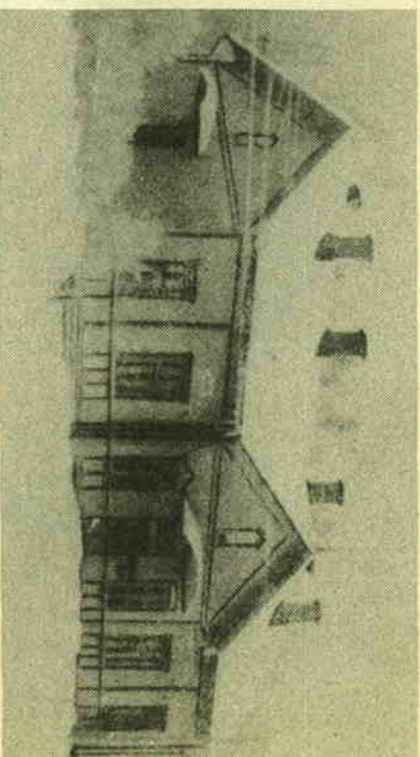
Elisenvaarassa toimi useita seuroja ja yhdistyksiä, jotka olivat syntyneet heikkien tarpeen tydyttämiseksi tai elinkeinoihin liittyvän valistuksen saamiseksi. Siellä toimi nuorisoseura, työväenyhdistys, marattakerho, maamisseura, partiolaiset, useita urheiluseuroja ja orkesterija. Musiikin harrastus koki huipentuman 1930-luvun puolivälissä ja sen jälkeen.

Päätelmeineen nojautuvia kouluja olivat maanviljelyskoulu ja karjanhoidkoulu. V. 1927 aloitti toimintansa yhteiskoulu, joka laajeni yliopistoon johtavaksi oppilaitokseksi ja tällä tavoin vaikutti laajalle ympäristökuntiin Hiitolaan, Partikkalaan, Jaakkimaan ja Lumivaaraan, joissa ei sellaista koulua ollut. Monien vaihteiden jälkeen asemansuudulle saatiin myös oma pappi sekä seurakuntatalo. Asemansuutu oli toisaan kehittyvä keskus, jonka kehitys kuitenkin katkesi sodan myrskyihin.

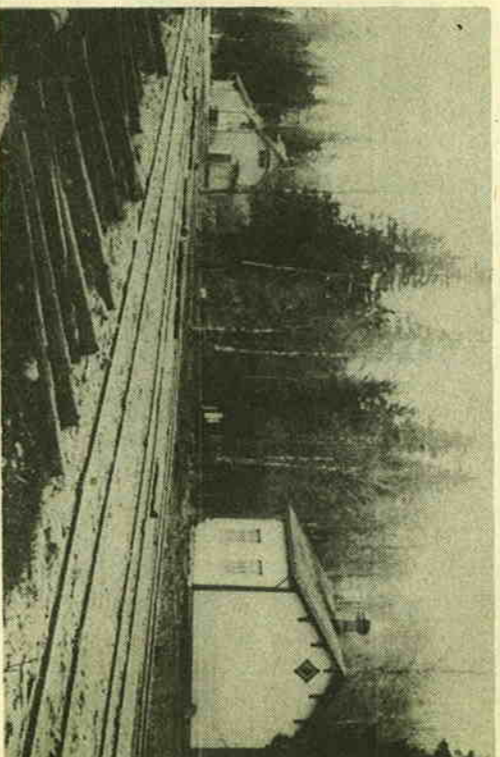
Haapavaara

Rantakylät omistivat ns. salolla entillisiä paltoja, joita viljeltiin pitkien matkojen takaa ja jollie vähintellen rakennettiin tilapäisiä asuntoja. Nämä vähitellen tulivat yhä paremmiksi ja moni alkoi viettää talvenkin näillä salopalstoilla. Alku oli kovaa, mutta sisulla mentiin eteenpäin. Mökit parantivat, pellot ojitettiin ja halla väistyi. Näin alkoi kylän nopea kehittyminen. Näin syntyi yli 70 taloa käsittävä kylä Elisenvaaran asemasta länteen noin 7 kilometriä. Täällä olivat laajat suot, kuten Änäsuu, Tonttisu, Olovinso ja Pyöräsuu, joiden välissä tisteili harjunnaisia »särkkiä», Matoesyrtiansuo, Kuunmaistensuo ja Laitonsuo olivat jo otettu viljelykseen, sillä nämä kaikki olivat erinomaisia viljelymaita.

Kylästä olivat melko hyvät yhteydet Elisenvaaraan, sillä jo 1920-luvulla rakennettiin ns. hevosenkenkäte, joka lähti Suohovin läheittä Partikkalan tiestä ja tuli samalle tielle takaisin Sorjon kylän rajoilla. V. 1937 valmistui Lap-

Alhon asemarakennus ennen sotaa. Valok. J. Kauppi.

Sorjon rautatieasema. Teoksesta Kurkijoki kyläistä kylään.

peenrannan rautatie, jossa ollut Haapavaaran pysäkki sijaitti aivan maantun maantien tuntumassa. Tähän olisi voinut kehittyä ajan oloin suurikin keskustaikka. Haapavaara oli kehittyvä kylä. Siellä toimi vireästi nuorisoseura sekä kuoroineen. Oma taloa ei seuralla ollut, mutta kyläläisten esimerkillinen suhtautuminen seurain toimintaan antoi nuorisoseuralle melko hyvät toimintamahdollisuudet.

Haavikko

Lopotin pohjoispuolella oli pieni Haavikon kylä, joka sijaitti melkein pitäjän keskustassa, mutta kuitenkin alue oli vaihtelevaa mäkimaastoa, jossa erät vuoret kohosivat yli 80 metriä korkealle ja jossa Kemppinlampi ja Ohtjärvi tarjosivat tilaisuuden uintiin ja kalastukseen. Kylässä ei ollut seuroja ja yhdistyksiä, vaan lähikylät Lopotti ja Aromäki saivat kylän väestä innokkaita seurajimmisiä. Aromäen torvisoitetokunnassa oli usein 3—4 haavikolaista soittajaa. Muuhunkin seurain toimintaan kyläläiset ottivat osaa. Heitä kuului laulukuoroon, näytelmäkerhoon ja opintokerhoihin. Naisia kuului taas Lopotin marattakerhoon. Urheilua kylässä harrastettiin naapurikyläiden seuraisa ja olipa nuorisoseurojen kylien kiertopalkinto joutunut haavikkolaisten haltuun. Kylä oli pieni ja idyllinen sekä antoi kokoonsa nähden suuren panoksen pitäjän yhteiskunnallisiin ja henkisiin tehtäviin.

Huutomäki

Kylä sijaitti Elisenvaaran asemansuudusta noin 4 kilometriä pohjoiseen. Asutuskylän alueella

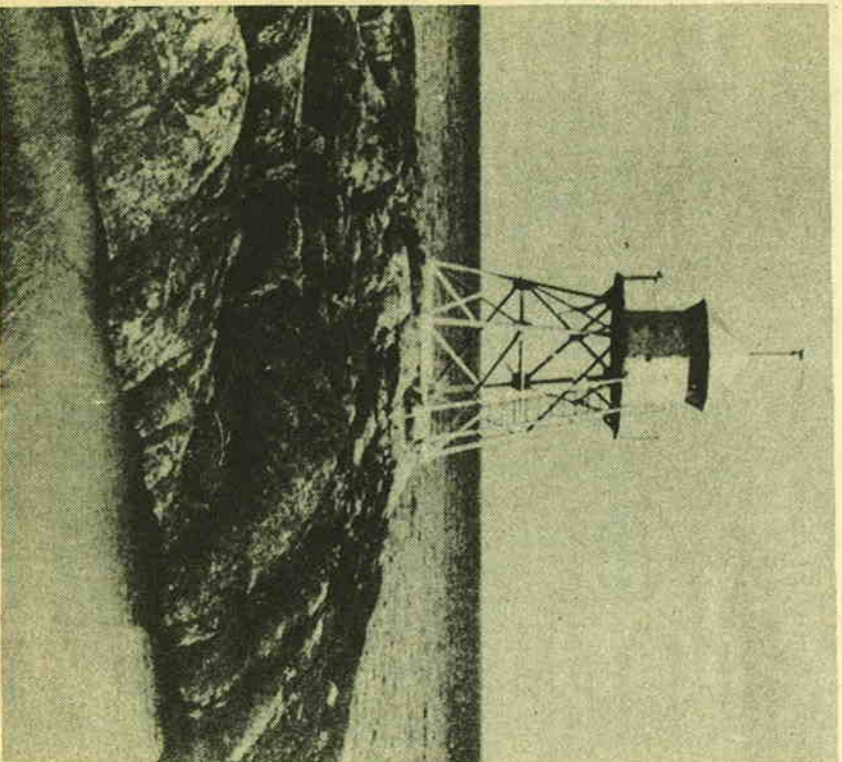
oli 21 taloa, mutta varsinaisen maarekisterikyliä käsitti vain 3 taloa. Kylä oli pitäjässä tunnettu ainona ns. suurperheen asunana kyliänä. Soikkein talo oli koko kylän keskijuste. Talossa asui perhe, joka käsitti tavallisesti 27 tai 28 jäsentä. Perheen kantajäsenet olivat sisarusset Matti, Henriikka, Sanna ja Otto. Molemmat sisaret olivat naimattomia, joten Mattin yhtek-säntilapsinen ja Oton seisenslapsinen perhe olivat varsinaisen suurperheen runkona. Tähän perheeseen kuuluivat myös pitäjän tunnetuimmat metsätäijät.

Hämeeenlahti

Hämeeenlahden kuuluisa muinaislinna oli aikoinaan Kurkijoen lahden liikenteen vartiina. Tätä muinaislinnaa pidetään vanhimpänä Laatokan muinaislinnoista. Linnavuori oli jyrkkä ja noin 50 metriä korkea. Laatokan puolella kohosivat kalliot pystysuoraan vedestä. Vuoren laella oli ollut vallituskia ja niiden keskellä vartiotupa, josta näkyi lahtea noin viiden kilometrin verran. Runsaasti esine- ja rahalöytöjä oli täältä tehty. Ne osoittivat asutusta olleen 900- ja 1000-luvulla. Itse kylä sijaitti samannimisen lahden länsirannalla ja käsitti 12 taloa. Kylä oli maatalouskylä, joka kaikissa henkississä rientoissa turvaantui kirkonkylään eli Lopottiin.

Ihojärvi

Ihojärven kylä sijaitti pitäjän itäosassa Lumivaaran pitäjään rajoittuvana. Kylässä oli samanniminen järvi, johon laski Ihojoki. Se oli aikoinaan uittoväylänäkin käytetty, mutta perkausten jälkeen joki keipasi enää uintiin ja pyykimpesun.

Kurkintiemen majakka ohjasi laivat Lopotin väylälle. Valok. J. Kauppi.

Korpisaaren ja Riekkalan kylien yhteinen nuotta oli ahkerassa käytössä. Valok. J. Kauppi.

Ihojärvi oli eräs Kurkioen piiska-kyliä. Taalia valmistettiin myös ajopelejä, joista kuuluisimpia olivat Matti Ahokkaan tekemat kärryt ja reet.

Kylän pinta-ala oli noin 20 neliökilometriä, joten kylä kuului pitäjän keskikokoisiin kyliin. Asutus oli tiheimpää kylän eteläosassa, mutta pohjoisessa oli loivapirtteisten mäkien välissä haja-asutusta. Ihojärvellä oli voimakasta osuustoimintaa naapurikyliensä kanssa. Osuuskaassa ja meijeri sekä eräät seurat toimivat yhteisesti. Ihojärvi oli vakaiden ja harkitsevien talousmiesten kylä. Se oli omavarainen ja kaunis eikä sen syrjäinen sijaintikaan estänyt viereä toimintaa omassa kyläyhteisössä.

Kannansaari

Pieni neljä taloa käsittänyt Kannansaaren kylä sijaitsi Lopotin laivaväylän varrella Hämeenlahden kylän eteläpuolella. Kylän muodosti samanniminen saari ja kaistale rantaa. Saareissa oli laittumia ja siksi se yhdistettiin manteeeseen täytemaasta tehdyllä maastilla. Kylän nimen ympärillä liikkui monenlaisia taimia. Täällä oli 1500-luvulla sijainnut nunnaluostari, jonka vaiheista tiedetään kuitenkin hyvin vähän. Luostaritakennus oli hävinnyt, mutta sammalotunneita rannoilta oli havaittavissa. Manteen puolella oli harvinaisista kasvejaan kuuluisa Jyrkkä vuori ns. Vierevärttiä sekä rehevä lehtoa-lue.

Korpisaari

Pitäjämme ainoa saarikylä, johon pääsaaren lisäksi kuului 14 neliökilometrin saarta ja lukuisa joukko pieniä nimettömiä luotoja. Korpisaari oli myös pitäjämme suurin saari, pinta-alaltaan noin 10 neliökilometriä. Saaresta oli tosin tyehtyys mantereelle, sillä kapean Uronsalmen ylti oli rakennettu silta. Usein kuitenkin jouduttiin asioimaan kirkonkylän kaupoissa venellä soustaen tai purjetta apuna käyttäen. Moottorveneet tietenkin olivat asukkaille välttämättömät. Olihan kalastuksessa tärkeä osuus kylän elinkeinossa. Naapurikylän Riekkalan kanssa oli yhteinen suuri nuottakunta ja yksityisillä oli pienempiä rantanuottia eli rantitaa ja paljon muita pyydäksisiä. Tuo pieni rantanuotta, jota part mestri pystyi hoitelemaan, oli suosittu pyydys kotitarvekalastuksessa. Kalakauppa tapahtui Lopottissa kirkon lähellä sijainneissa myyntikojuissa. Kyläs-

sä toimi laulukouros. Siellä oli myös kalastusseura ja aikoinaan oli siellä ollut nuortoseurakunta. Kyäläiset tunstvat Laatokan ystävänä, mutta myös vihollisena.

Kuuppala

Lopotin eteläpuolella sijaitsi pieni Kuuppalan kylä, joka pitäjässä oli noin tavoin tunnettu. Siellä oli ns. Jäämäki, jonka erikoisuutena oli hidenkirnu Laatokan rantakallioilla, noin 11 metriä pitkä ja lähes neljä metriä korkea luola sekä jääkato, jonka kylmää ja kirkeasta vettä haettiin juotavaksi. Sitä haettiin kaukaakin, koska menettänyt nuoruus uskottiin saatavaan takaisin tätä vettä juomalla. Laotkalle näkyi ns. Kasakkalaakso, vinosti rannasta mäen huipulle johtava halkeama, jota muistutellen muukaan kasakat olivat ratsastaneet ylös. Kyseinen mäki oli rehevä kasviviltojaan ja sieltä oli löydetty kivi-valleja ja muita muinaisen ihmistoiminnan merkkejä.

Muualtakin Kuuppalan kylästä oli löydetty merkkejä vanhasta asutuksesta. Kalmistomäki, Linnamäen kivivaruukset sekä Villa-Pekon saaren muinaislöydöt kertoivat vanhasta asutuksesta, joka osaksi on kivikauden ajalta. Kuuppala oli maanviljelyskylä, joka ka-laatuksella sai lisäansioita. Henkilönsä toiminta keskittyi läheisen Lopotin seuroihin. Väestö oli pääasiassa ortodoksisista ja muodosti kirkkokuoron rungon. Kulkuhyteys Lopottiin oli kuitenkin alussa yksinomaan veneen varassa, kunnes Meijerinsalmen ylti rakennettiin kavelysilta. Tätä pitkin voitiin kuljettaa polkupyörä ja näin tämän kulkuneuvo yleistyi kyläläisten käytössä.

Lapinlahti

Lopottiin johtavan laivaväylän ja Väitikan kylän vesien välissä oli Lapinlahden kylän itäosa. Se oli vain noin 4 kilometriä leveä, mutta siihen mahtui noin 40 kilometriä rantaviivaa ja lähes 80 erikokoista saarta ja luotoa, jotka lisäsivät rantaviivaa vielä noin 20 kilometrillä. Rikkonaista oli siis kylän rannikko, jossa monien lahtien lisäksi oli lähes 4 kilometrin pituinen ja 50—100 metrin levyinen jäätälteen päättynyt vuono. Kylän eteläisin niemke oli Kurkiemi, jonka loisten lähellä usein retkeiltiin ja kaluoiden suojassa kiehauttien kahvit. Kurkiemmen majakka, kuten siellä sanottiin, oli Lopotin laivaväylän suulla ohjaamassa laivaliikenteen oikealle reitille.

Lapinlahden eteläosa oli vaihtelevaa maastoa, jossa korkeuserot olivat 45—55 metriä. Tämä antoi maiseman oman jylhyytensä. Kylän pohjoisosa oli taas tasaisista kangasmaastoista.

Vanhaa asutusluetta oli Lapinlahdeläkin. Vanha kirkon paikka Miinhkain kalliolle, vanha hartausmaa, Lapinmäen taasisen laen asu-musten jäännökset, Lietähden ja Hosinmäen sivustoja kiertävät kivistä kasatut laituria muistuttavat rakennelmat soittavat sekä muinaista asutusta että vanhojen kauppateiden paikkoja.

Lapinlahti oli maatalouskylä, jossa kalastuksella oli huomattava merkitys sivuelinkeinona. Lähistöllä olkkin omia tunnettuja apajapaikkoja, kuten Kirstunapaja, Kivenkorva, Sikohieikka ja Haapa-apaja.

Kylässä toimi mattakerho, nuortoseura ja maalaisitön paikallisosasto. Yhteistoiminta oli sopuuttava naapurikylien kanssa. Toista kuunneltiin. Samoin kuunneltiin Laatokkaa. Rahanliemen suunnalta kuuluva kohina ennusti pakkasta, Ukonniemestä päin taas odotettiin lumisadetta ja lauhuttava. Kurkinien suunta ennusti räntäsadetta ja Heposaaresta alkoi sitten joveisade.

Lepousmäki

Lähellä pitäjän keskustaa sijaitsi tämä pieni kylä, jota kansa kutsui leikkiläiseksi Loikomäeksi. Kylän läheiset vesistöi Ohjäärvi ja Soskuan-joki hallitsivat tätä kuuden talon kylää, jonka itäosa oli tasaista hartjumaastoa ja lännessä taas oli eräitä korkeita ja lännessä taas oli eräitä Haavikon rajalla. Kylä vietti omia hiljaiseloaan ja osallistui eräisiin Lopotin harrastusaloihin. Rautalinen ilmapiiri, ei turhaa kiinteitä. Siinä kylän putteet.

Levonpelto

Kurkioen pienin kylä, joka kärsitti vain kolme taloa ja oli pinta-alaltaan noin 60—70 hehtaaria, sijaitsi Hittolan maantien varrella. Kylä opittiin tuntemaan, sillä se sijaitsi liikenteen keskuksesta. Sihten tuli Aholta maantte, siihen tulivat myös Korpisaaren, Hämeenlahden ja Riekkalan asukkaat matkatesaan kirkolle. Kaukoliikenne kulki kylän ohi. Se oli oikeastaan Lopotin »esikaupunika», jossa aikoinaan lepuutettiin sotaväenosastoja. Tästä kerrotaan kylän nimen johtuena. Kylä tunnettiin posteljoonien kylänä, sillä täältä olivat kotoisin Lopotin monivuotiset postinkuljettajat.

Lopotti

Tällä nimellä kutsuttiin Kurkioen kirkonkylää. Se oli syntynyt kirkon ympärille Laikkalanlahden perukkaan laskewan joen varrelle. Tämä joki kästiti Heinjoen ja Rahkolanjoen yhtyneen osan, joka oli noin 300 metriä pitkä. Sitä joen oosa olisi siis pitänyt sanoa Kurkiojeksi ja aiheuttaa sekaannusta pitäjän nimen kanssa. Lopottilaiset kutsuivat sitä yleisimmän Opiston-jokeksi tai vain lyhyesti Jokeksi. Joskusi sitä sanottiin myös Raholan-jokeksi. Mainitun nimensäähän se Raholan kylän alueella sivutti Lopottin Linnamäen ja Lopotti kokonaisnuudessaan oli Raholan kylässä.

Tämä vanha kauppapaikka, muinainen kaupunki entisen vilkkään Pietarin kaupan keskus eli hiljasta elämää. Vielä 1920-luvulla saattoi laiva vetää halkolastissa olleen proomun satamaan, mutta 1930-luvulla oli laivan saapuminen harvinaisen tapaus. Lopotti eli menneisyydessä. Se säilytti arvokkaan patinansa entisenä keskukseksi ja alistui rautatien voittokulkuun, joka osittain oli syyppäänä muinaisen kaupan loppumiseen. Olihan toki kaupattavaa tavaraa vielä 1930-luvullakin. Viljakauppa kävi osuuskauppojen kautta, mato tuotti kermama Kurkioen osuusmeijeriin, josta voi kuljettiin Elisenvaaraan. Auto oli astunut liikennevälineeksi. Maamiesopisto säilytti arvokkaan aseman ja oppilaat olivat suuresti suosittuja Lopotin naimakkäisten tytärten joukossa.

Olihan Lopotti vielä evakkoon lähtöön saakka pitäjän keskuspaikka. Kunnantoumistoon oli asiaa monella ihmisellä, varsinkin verotusajkoina. Kirkonseuru täytyi pyhäisiin hevosiin. Kirkossäkäyntiä pidettiin yhä edelleen kunniasa. Kirkonmenoissa säilyi arvokkuus ja komnansa kaikui veisuu ylistykseksi. Myös momentiaiset juhlat Lopottissa ja maalliskuiset markkinat kokosivat yhteen kansanjoukkoja. Silloin Lopottikin eli entistä vilkasta elämäänsä.

Luhovaara

Pitäjän keskikohdilla Soskuanjoen varrella sijaitsi Luhovaaraan kylä rajoittuen mainitun joen välityksellä Rähiväaraan kylään. Joella oli kylälle varsin tärkeä merkitys. Se oli uinitipalkka, pyykkipaikka ja kuivina kesinä sitä haettiin vetä moniin tarkoituksiin. Jyrkät rantatöyräät olivat talvella oivallisia maenlaskupaikkoja. Jäiden lähden aikaan urheiltiin jäälautoilla ja kesällä oitiin joella onkimassa. Kylän maasto oli suurelta osaltaan melko tasaista varsinkin joen läheisyydessä. Luhovaara oli maanviljelyskylä, jossa kuitenkin karjanhoitolle panttiin suuri paino. Olihan naapurikylässä vain parin kilometrin päässä meijeri. Kylän käsityötaite oli myös huomattava. Kiikkutuoleja valmistui myytäväksi markkinoille. Samoin sukki valmistui kaupattavaksi. Kylän henkiset harrastukset suunnatutuvat naapurikylään Rähiväaraan. Siellä myös kävivät lapset koulua.

Marianvaara

Kurkioen pitäjän pohjoisosassa Lumivaaran pitäjään rajoittuen oli Marianvaara. Tasaissa somerlkoisessa maastossa, jossa oli monia pieniä harjuja, kumpuja ja harjukuoppia. Useissa harjukuopissa sijaitsi lampi, jota kylän alueella oli tusinan verran. Sortavalan maantie kulki kyläalueen poikki. Tien länsipuolella oli hyvin soista maastoa. Hovinso ja Tartarinsuo olivat suurimmat suoalueet. Tien länsipuolella oli myös Lehmiäki, jossa muistitiedon mukaan oli aikoinaan Lehmiäen hovi. Marianvaara oli monin-

tavoin kosketuksessa Lumivaaran pitäjään kuuluneen Ihalan asemanudun ja Akkaharjun asemanudun kanssa. Ihalassa oli posti ja kaupat. Siellä oli myös suuri mylly. Sinne suuntautui nuortoseuratoiminta. Ihalan osuusmeijerin vietin kermama. Akkaharjun saha taas antoi sahausaikana tottä monelle kyläläiselle. Marianvaaran kylä oli siis pitäjämme reunakylä, jonka asukkaat hyvässä yhteisymmärryksessä toimivat naapuripitäjäläisten kanssa.

Metsikko-Jokiranta

Pitäjämme pohjoisosaan oli rantakylhen salopaloitille syntynyt parikymmentä taloa käsittävä yhyyskunta, joka alkoi muodostua vuosisadan vaihteessa. Tämä oli suurten soiden seuru. Luonteellomaisia seutujen soille oli niistä kohoavat metsäiset saarekkeet, jolla sijaitsivat talot ja joiden kautta voitiin parhaiten rakentaa teitä. Kyäläluen itäpuolella kulki kaunis Kivi-Ilammen harju monine kauniine lampineen, jotka olivat Ihalan Tyriäjen tunutunmassa ja äitien kesäisin paljon käytettyjä uinitipalkkoja. Jokirannan talot olivat taas Soskuanjoen läheisyydessä, osaksi Mätrilästä. Saareksille kulkevan tien varrella. Akkaharjun saha Lumivaaran yhteismetsäseudulla hankki puutavaraa myös Metsikkota. Tämä oli varsin tärkeä selikka, sillä useinkaan pienet pellot eivät pystyneet antamaan toimeentuloa suurille perheille. Tilapäistyöt sa-olivat tavallisia tulonlähhteitä. Varsinkin pullavuosina elettiin kyläkunnassa kovia aikoja. Ne, jolla oli rohkeutta, selvisivät vaikeuksista ja olot parantivat. Täältä asioitiin useimmiten Ihalaan, jonne tuli matkaa noin 8 kilometriä.

Mikrillä

Mikrillä oli suuren Elisenvaaran naapurikylä, josta asemalle kertyi matkaa 4—5 kilometriä. Sortavalan rautatie kulki kylän keskikohdan kautta koillisuuntaan. Varsinaisen kylän asutusalue oli rautatien kaakkoispuolella, luoteispuolen ollessa laajaa suosuutua. Kylä rajoittui sekä Soskuanjokeen että ns. Vääräkosenjokeen, joka oli Kotavaaranjoen jakkoma. Kylän läpi kulki myös maantie Elisenvaaraasta Maasiltaan Sortavalan tielle. Mikrillä oli siis hyvien liikenneyhteyksien varrella. Kylä eli varsinaisesti maataloudella. Pelot olivat kivetömiä ja hyvämullaista. Kylän suurin teollisuuslaitos oli Markkulan mylly- ja sahalaivos, joka harjoitti laajaa sahatavaran kauppaa.

Kylän henkinen toiminta oli viirettä. Täällä toimi oma nuortoseurata ja mattakerho. Urheilua harrastettiin sekä talvella että kesällä. Vaitiminen hyppyrästä alkoi Veikko Hakulisen hihhouva. Olihan hän tämän kylän kasvattina aina kymmeneentoen ikävuoteensa asti.

Oksentimäki

Usein väitettiin, että Oksentimäki sijaitsi Kurkioen pitäjän keskikipisteessä. Aromäen kylän kohdalla Elisenvaaran - Lopotin tien lähistöllä oli tämä kylä, jonka eteläosa oli tasaista Vonkajoen halkomaa seutua, mutta pohjoisosa taas korkeiden mäkien luonnontuomaa seuru. Kylän keskikohdan mäkimäillä olivat parhaita rimepellot ja niiden keskellä myös kylän asutus. Oksentimäki tunnettiin pitäjässä monista kuuluisista käsityötaiteilijapuheina valmistui täällä suuret määrät luokkeja kaupattavaksi lähisuudun markkinoilla. Luokkisuudun lämpimpi usein Kiskissä. Ryössä, Parkassa ja Uimossa. Matti Hirvonen oli kylän varsinainen luokkimestari. Kylä oli kuuluisa myös musiikin harrastuksesta. Naapurikylän Aromäen nuortiso-

seuran sekakoro sai kylästä hyvästä laulaja-ainesta. Sielöhän oli aikoinaan lähteyt Kurkijoen kirkkokuoron runko.

Otsanlahti

Samannimisen Laatokan lahden perukkaan oli muodostunut tämä kylä, joka oli seurakunnallisen toiminnan kylä. Täällä olivat molemmat pappilat, kanttorin virka-asunto. Kylässä asui myös seurakunnan suntti. Siellä olivat kaikki seurakunnan hautausmaat. Otsanlahti oli suuri kylä, pinta-alaltaan noin 25 neliokilometriä. Kylän pohjoisosat olivat harjuaineksten muodostamaa tasasta seutua monine lampineen ja suurine soineen. Eteläosa taas oli vaihtelevaa mäkinmaastoa avokallioineen. Kylän läpi virtasi Soskuanjoki, jonka varrella sijaitsevat kylän tärkeimmät teollisuuslaitokset Seikkalan mylly ja Hartikan mylly- ja sahalaatos. Jokea oli kylän alueella noin 8 kilometriä ja se oli monin paikoin kuluttanut syvän ja mutkittuvan uoman hiekkaiseen harjuainekseen. Niinpä se keskimääräisen hautausmaan kohdalla kulki kiemurtaen osittain hautausmaa-alueen ympärillä tumma-veisensä. Tuonelan jokena, kylässä oli 7 lamppea, joista Mäiläkinlampi tunnettiin eräiden harvinaisten kasvien kasvupaikkana.

Otsanlahti oli laulajain kylä. Se oli myös soittoajain kylä. Lopotin torvisoitto-kuntaan kuului aikoinaan useita kyläläisiä. Oliapa soitto-kunnan johtaja Antti Korjonenkin lähtöisin Otsanlahdelta. Kylän henkiset harrastukset suuntautuivat yleensä Lopottin päin. Suoje-luskunta tuli sen sijaan kyläläisistä lähemmäksi, koska ampumarata oli Seikkalan myllyn lähellä. Sinne olikin aikoinaan innokkaalla taloköytöllä rakennettu urheilukenttä, joka tosin liian sytyssä olevana jäi valke asiantunneista hoitoa.

Pohji

Lopottin rajoittuvana ja sen pohjoispuolella Elisenvaaraan menevän maantien varrella oli Pohjin kylä. Viljava pelloalue sijaitsee Heinjoen ja pienen Kurmulanjoen välisessä maastossa. Kylä oli aito maatalouskylä. Raholanjoen tunnassa saattoi kesäisin nähdä väkäreitä peltotöissä, kyntämässä, kyvä-mässä tai heinätoissa, jonka jälkeänsä sadotitain heinäseipäitä seiso-pelloilla suorissa riveissä. Kylä turvautui kaikessa Lopottin. Se oli kuin Lopotin vesikaupunki ilman myllyjä ja teollisuuslaitoksia, ilman kansakoulua ja ilman omia yhdistyksiä. Oltihan Lopottissa jokaisella tilaisuus harrastaa sitä mitä halusi

ja liittyy siihen yhdistykseen tai seurtaan, mistä katsoi itselleen olevan hyötyä. Pohjiin kylän saukkaita kuuluttiin palokuntaan, suojeluskuntaan, lottiin, marttoihin, urheiluseuraan, näytelmäkerhoihin ja maamiesseuraan.

Rahola

Rahola oli Lopotin »emäkylä», vaikkakin kylän asutusalue oli Lopotin alueen länsipuolella Raholanjoen ja Alholle menevän tien välillä. Kylä oli vanhaa asutusentua, josta oli tehty eräitä muinaislyötyjä. Se oli maatalouskylä, joka eräänä aikana harrasti kettujen ja kaniinien kasvatusta. Teollisuutta ei kylässä ollut. Vapaa-aikan harrastukset suuntautuivat Lopottin päin. Tosin yhteistä laulukoroa pidettiin Savin kylän kanssa. Raholassa sijaitsevat ortodoksinen pappila, josta tämä oli Otsanlahden kanssa toinen pitäjän kirkollinen kylä, josta oli hyvä yhteys Lopottin ja Alhoon.

Riekkala

Riekkala oli rantakylä, joka rajoittui naapuripiitäjään Hiitolan. Asutusalue oli keskittynyt Riekkalanlahden perukun ympärille. Mäet olivat kuuluisia keväisestä kukkaloistostaan. Keto-orvokki kukkii täällä hyvämuutaisilla rinteillä monivärissä kukkaloistossaan. Peltoalueet olivat pieniä, mutta hyvät kasvuista, joten Riekkalaa on pidettävä maatalouskylänä. Tieteenkin rantakylä käytti myös hyväkseen veden antia. Yhdessä Korpi-saaren kylän kanssa oli muodostettu nuottaportukka ja muutenkin kaalasusta harjoitettiin svuamattina. Tämän kylä joutui Raholan kylän tapaan henkissä harrastuksissa ja seuratoiminnassa turvautumaan Lopottin. Kylässä ei nimittäin ollut omia seuroja.

Rummunsuo

Otsanlahden naapurinudessa Sortavalan menevän tien itäpuolella sijaitseva suuri Rummunsuon kylä. Se oli saanut nimensä samannimisestä suoalueesta, joka kuivattiin v. 1931. Kylä oli noin 25 neliokilometriä laaja ja siis eräs Kurkijoen suurimpia kylä. Kylään kuuluu erillinen ns. Maasilan alue varsinaisen kylän luoteispuolella. Rummunsuo rajoittui Lumivaaran pitäjän Terrajärven kylään koko pohjoisosaltaan. Itäpuolella taas oli Ihojärven kylä, jonka kaassa oli paljon yhteistoimintaa mm. nuortioseuran ja maalaisitton piirissä. Rummunsuo tunnettiin kuitenkin entisenä piiskartekijän kylänä, jossa näitä pitäjän kuuluisia tuot-

teita valmistettiin jonkin verran aikoina viime hetkin asti. Kylässä oli myös taitavia puuseppjiä ja kuuluisia hevospaavattajia. Myös tunnettuja hiihtäjiä löytyi kylästä. Eräänä aikana Kurkijoen suojeluskunnan hiihtomaine perustui rummunsuolaisiin hiihtäjiin ja ampujiin.

Rähkävaara

Rummunsuon kylästä luoteeseen sijaitseva suuri Rähkävaaran kylä. Pohjoisosassa oli laajoja soita, kuten Aulasuo ja Kauramaensuo. Eteläosaa hallitsi loivapiirteinen mäkimasto, jossa Soskuanjoen suuntaisena kulki Maasilan - Eijlisenvaaran maantie. Tämän tien varteen oli keskittynyt kylän huomattavin asutus. Sinä oli kansakoulu, Rähkävaaran osuusmeijeri, Osuuskassa ja Kurkijoen osuuskauppa myymälä. Rökän koskessa oli Otto Forsbaeckin omistama mylly- ja sahalaatos sekä Soskuan-Mohkan mylly, josta pitäjässä on aikoinaan puhuttu paljon ja jonka maine säilyi kansan suussa sananpatsainakin. Kylässä harrastettiin voimakasta hevospaavattusta ja maataloutta. Kylässä ei kuitenkaan ollut seuroja, vaan monissa harrastusasioissa oli oltava yhteydessä Elisenvaaran kanssa. Sekakuoro oli tosin toiminnassa kylä-säkin.

Saares

Saares oli Kurkijoen pitäjän pohjoisin kylä, joka rajoittui Parikkalan, Lumivaaran ja Jaakkiman pitäjisiin. Kylän alue oli suurten soiden seutu. Soista kohoavat saarekkeet olivat tunnusomaisia näille soille ja näistä kerrotaan kylänkin saaneen nimensä. Monille kumpu-maisille suosarekeille piiloutuivat ihmiset vainovuosina. Saarekkeilla oli mielenkiintoisia nimiä, kuten Aittasaari, Kileksiinsaari, Killikumpu, Kuopaharju, Mylpohjke, Somisaari, Sittasaari, Rihtisaari ja Tupasaari. Kylän keskusta sijaitsevat oikeastaan tällaisella saarekkeella, 122 metriä korkean Kansakoulunmaen ympärillä. Tämän oli koko pitäjän korkein kohta. Parikkalan rajan tuntumassa virtasi Latvalammenjo, joka laskee Latvalampeen. Tästä lähti Soskuanjoki Latvalammenjoen nimisenä etelään. Kylään oli melko hyvä liikkenehyys Parikkalan Tyrjän kylään sekä Lumivaaran Ihalan asemalle. Kylässä oli melko vilkasta henkistä toimintaa. Siellä toimi laulusuora ja Maalaisitton paikallisosasto, joka toimi yhdessä Lumivaaran Kostamojärven kylä-

saston kanssa Kurkivaaran paikallisosaston nimellä.

Savii

Kylä oli Hiitolan rajan tuntumassa Alhon ja Raholan kyliin rajoittunut. Maasto oli vaihtelevaa, taasaisia alueita ei yleensä ollut. Kylä sijaitseva kuitenkin hyvän viljelysmaan vaikutuspiirissä. Lisäksi kylän elämänsä vaikuttanut Raholanjoki, joka Savijoki nimisenä virtasi kylän pohjoispuolella Sillankorvan kylästä. Savii oli pitäjämme pienistä kylä-Lopottin ja Alhoon päin suuntautuivat henkiset harrastukset. Raholan kanssa oli yhteinen laulukoulu ja Sillankorvan kylän kanssa yhteinen marttakerto. Yhteydet olivat kuitenkin hyviä, sillä Savii sijaitseva Alhon - Lopotin maantien tuntumassa. Alholle päin täältä useimmiten asioitettiin.

Savoja

Olemme jälleen pitäjän keskikohdalla, jossa Savojan kylä oli. Kylän itäosa hallitsi Soskuanjoki, joka virtasi noin parkkymmentä metriä syvässä laakossa kylän poikki. Itäosa oli melko tasaista seutua hiekkaisine kankaineen. Siispä Seikkalanmäki louhikkoineen olikin muusta luonnosta suuresti eroava. Kylän länsiosa oli taas vaihtelevaa maastoa, mutta täälläkin korkeuserot jäivät pieniksi ja avokalliot olivat harvinaisia. Savojan alueella oli Soskuanjoessa Tatuamankoski sekä tämän alapuolella vielä nimetön koski. Joella oli kyläläisten elämässä erittäin merkittävä vaikutus. Uintipaikka, pyykkipaikka, onkpaikka, miten monta tarkoituksella oikein löytyikään. Talvella taas mäenlasku rantatönnäliä oli mieluista huviya. Joessa olivat myös kylän huomattavimmat teollisuuslaitokset Huotilan mylly, jota viimeisen omistajan mukaan kutsuttiin Torvisen myllyksi. Toimenkyn myllyn yhteyteen sa koskessa edellisestä noin pari kilometriä alempana. Tämä alkoimaan Riekkäläisen omistuksessaakin ollut laitos paloi kuitenkin 1930-luvulla eikä sitä rakennettu uudelleen. Kylässä oli Juhon Kemppisen pieni sektaravara-kauppa sekä Kurkijoen Osuuskaupan myymälä, joten kauppa-asioissa ei aina tarvinnut matkasta kaunemmas. Kylästä oli kylä hyvä yhteys sekä Elisenvaaraan että Lopottin päin. Savojalla toimi nuortioseura harjoittelien laulu- ja soitto-ohjelmaa eri tilaisuuksissa. Kylässä oli myös oma marssikerho.

Sillankorva

Tämä pieni kylä sijaitseva pitäjän eteläosassa Raholanjoen varrella ja Alholle menevän tien vaikutuspiirissä. Kallioinen ja metsäinen mäkimasto oli vallitsevana kylän pohjoisosassa. Eteläosassa taas hallitsi kylästä Raholanjoki. Pakusalan mylly ja Asikaisen mylly olivat ympäristön ahkerassa käytössä. Molempien myllyjen yhteydessä oli lisäksi sirkkelisaha, joten monet kotitarveseläukset voitiin suorittaa kuljettamatta puuta Alhon sahalle. Kylässä ei ollut omia seuroja, vaan eräät yhdistykset olivat yhteisiä naapurikylien kanssa. Lapset kävivät koulunsa Raholan koulussa, jonka yhteydessä kokoonnuttiin kuoroharjoituksin yhdessä Saviin ja Raholan laulajien kanssa.

Sorjo

Sorjo oli suuri kylä Parikkalan naapurina. Se oli myös asemakylä, jonka asemansuudulle oli syntynyt pieni taajama. Siinä oli mm. nuortioseuranatalo, työväentalo, Kurkijoen Osuuskaupan myymälä ja Keski-Karjalain Osuusliikkeen myymälä. Koko kylän alue oli eri-

täin tasaisia seutua kangasmetseen ja soineen. Kylä oli tunnettu ruotsalaisesta asutuksesta ja käsityöläisistään, joista erikoisesti on mainittava rukkimestari Olli Kajander. Kylä alkoi kohentua Savon radan valmistuttua v. 1907.

Tällöin kylän metsät alkoivat saada arvoa ja 1920-luvulla oli asema raakapuna ja sahataran lastauspaikka. Juseliuksen sahan palon jälkeen ei kylään kuitenkaan tullut uutta ja muutenkin kylän teollisuus oli vähäistä. Kylä oli maatalouskylä ja hyvä yhteys Elisenvaaraan antoi tilaisuuden kuljettaa sinne maataloustuotteet joko suoraan hevospeillä tai junalla asemalta. Henkiselä alla Sorjon nuortioseura teki varsin esimerkittäistä työtä. Kylässä oli myös urheiluseura Sorjon Pelkot. Kylän hiihtäjiä on muistettava Lempi Asikainen, joka oli Suomen mestari vuosina 1930 ja 1931. Hän osallistui useamman kerran Salpausselän hiihtoihin ja tuli voittajana maalilin vuosina 1928, 1929 ja 1931.

Soskua

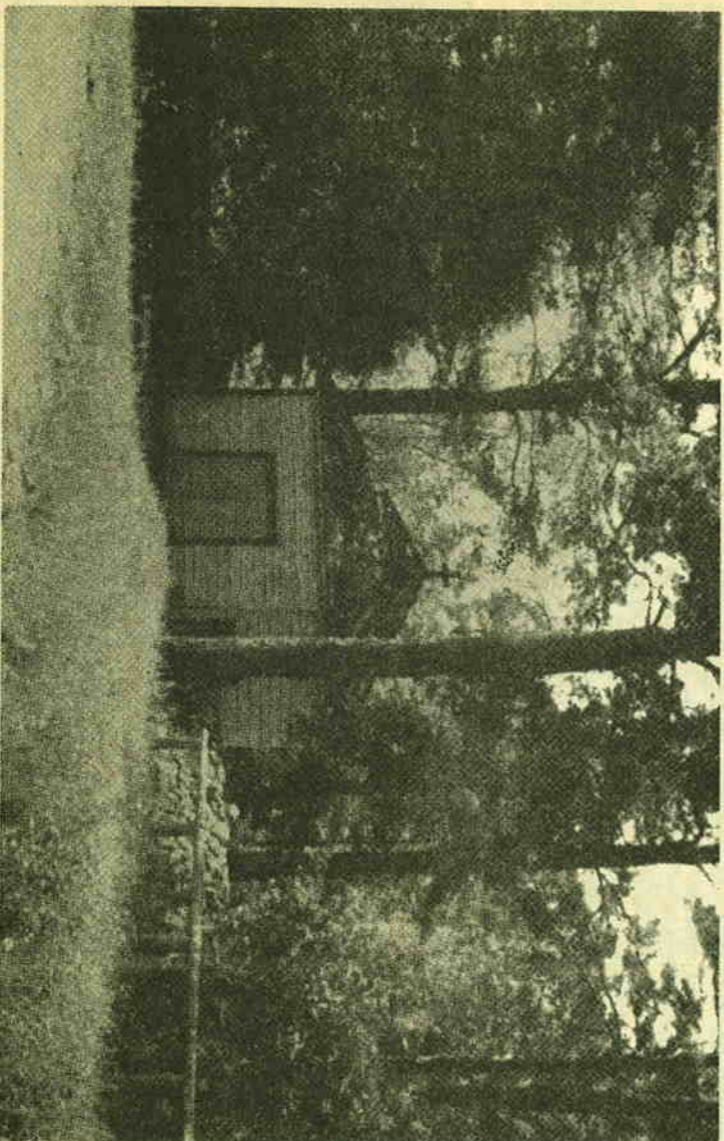
Soskua sijaitseva Soskuanjoen suupuolella Otsanlahden kylän eteläpuolella. Se oli aito rantakylä vaihtelevine allionomaisineen ja kalaloisten mäkien välillä olevine viljelyksineen. Kylän pelloalueet olivat joen vääntymässä tuntumassa. Soskuan seudut olivat vanhaa asutus-alueita, josta oli löydetty joitakin muinaisiesineitä. Linnamailla oli ollut aikoinaan varustuksia, joista tietää myös kansan perimätieto. Kylän huomattavin teollisuuslaitos oli Soskuan koskessa ollut mylly ja voimalaitos. Koski kuului Kurkijoen koulutalolle ja siinä oli aina ollut jonkinlainen mylly. V. 1919 rakentettiin siihen sähkölaitos, joka antoi valovirtaa Lopottin ja Otsanlahteen. Tulkkoon mainittuksi, että Soskuan kylässä ei ollut sähköä voimalaitoksesta huolimatta. Myöhemmin myllyn ja sähkölaitoksen omistajat Häkkinen veljekset, jotka rakennuttivat myllyn yhteyteen sahalaitoksen, johon tuli raamisaha, särmäysaha, höyläkone ja pärehöylä. Tämän laitoksen merkitys olikin erittäin suuri koko lähemmäpiiristölle. Kylä oli varsinaisesti maatalouskylä, jossa ei ollut toiminnassa seuroja tai yhdistyksiä. Uusi teyhtyys Uuteenkylään Sortavalan tielle lyhenesi matkaa kirkonharrastukset kohdistuivat.

Särkilampi

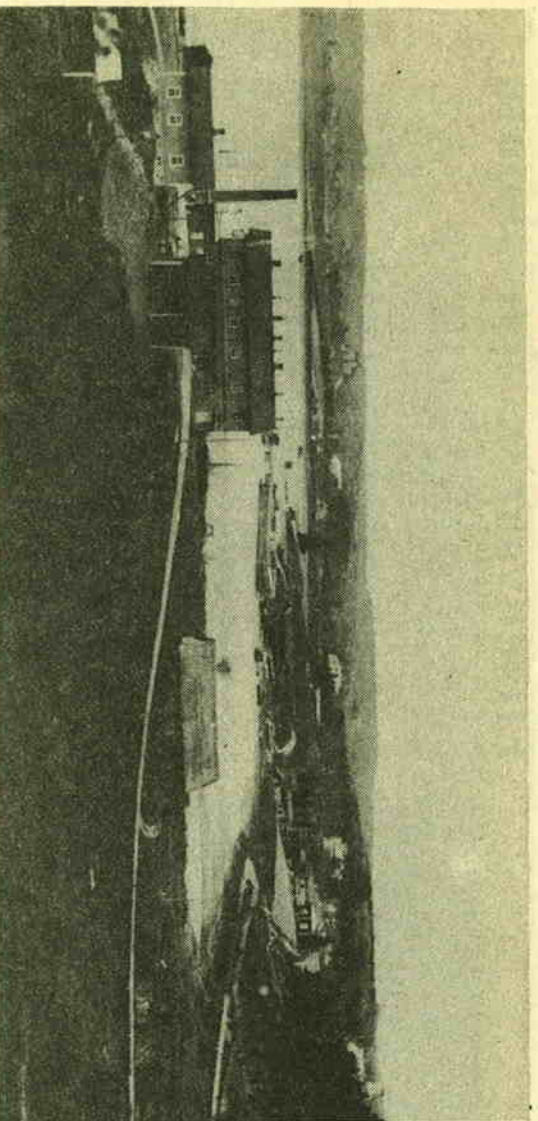
Raholanjoen lähistöllä Saviin ja Alhon kylien tuntumassa oli Särkilämpien kylä. Maasto oli tyypillistä Laatokan rannikon mäkimaata savikkoalueiden sijaitessa Raholanjoen varrella, josta kutsuttiin täällä Purkajokeksi. Kylä tunnettiin pitäjässä Särkilämpien laskusta, johon toimeen kylässä ryhdyttiin v. 1901. Lasku ei kuitenkaan onnistunut. Jävi ei kuivunut. Sittä tuli suo ja lamppi, ruvettiin puhumaan leikkiläsesi. Lasetun lammen kylästä. Kylässä ei ollut seuroja, vaan kaikki henkinen toiminta suuntautui Alhoon päin. Alhon nuortioseura saiikin Särkilämpien kylästä uskollisia harrastajia seuran eri toimintamuotoihin ja hyvä-äänisiä laulajia laulukouros.

Tervu

Tervu oli Kurkijoen itäisin kylä ja myös alueeltaan suurin kylä. Tervu oli rantakylä, joka rajoittui Laatokkaan. Rantaa oli kylällä noin 40 kilometriä ja saaria 14 suurenmpaa, lisäksi 6 avo-Laatokalla olevaa ulppasaarta. Erikoisen nähtävyys oli rajana oleva murumalinja ns. Kiiskansalmi Tervunniemen ja Lumivaaran Mykrymynsen saaren välissä. Tervunniemi oli vaihtelevaa maastoa ja siellä oli

Otsanlahdella olleeseen keskimääräiseen hautausmaan portti ja parvihuone Sortavalan maantietä lähtöpuolelta. Valok. Pekka Kytinen.

Kurkijoen Osuusmeijeri 1920-luvulla. Tausalla hiljentyttyä laivarauntaua, jossa yksi proomu on ainoan rannatavaraston laiturissa. Valok. J. Kauppi.

useita lampia. Kyllän itäosat olivat taas tasaisempia hiekkaisia kaagassettuja. Pitäjässä Tervu tunnettiin entisistä »Hovistaan», joka palveli kunnalliskotina. Se oli aikoinaan ollut seudun tärkeä kulttuurikeskus. Kyllän tärkein teollisuuslaitos oli Lasosen mylly- ja sahalaaitos Tervujoessa. Myös sähköä tämä laitos tuotti naapurikyllään Ihojärven sekä osaksi myös Rummunsuon kyllään. Toinen Tervu mylly oli hovin höyrymylly, joka myös jahoiki kyläläisten viljaa. Tervussa oli myös oma meijeri yhdessä Ihojärven kyllän kanssa. Kyllässä oli Mylvenin yksityinen sekatarvakauppa ja Kurkijoen Osuuskaupan myymälä. Tervu, Ihojärvi ja Rummunsuo toimivat yhdessä monilla henkistillä aloilla. Maalaisilla paikallisosasto ja marttakerho olivat yhteisiä. Tervussa toimi myös kalastusseura, joka piti kesäisin omat kalajuhlansa Hirsilahdessa.

Tervuun kuuluivat Laatokan ulapasaaret Rahma, Heinäsenmaa, Makari, Kukri ja Verkkosaari. Kukrin ja Makarin saari olivat tiedemiesten keskuudessa tunnettuja jäätökäiden ajan jäännöksinä ja Kukrin saaren jyrkällä kallioseinäällä.

Titto

Titto oli Aromäen naapurikyllä Viipurin rautatien varrella. Vaihtelevalle maastolle antoi leimansa Raholanjoki, jota täällä kutsuttiin Tironjoeksi. Joki tuotti jatkuvasti harmaa kevättulvilliaan, vaikka se oli perattu vuosisadan vaihteessa. Joki perattiin uudelleen ja syvennettiin 1930-luvulla. Kyllän kohdalla oli jossa kaikkiaan 5 koskea. Näistä oli Raikaankoski suurin ja siinä toimi Tiron mylly, jonka pätö oli kyllän yhteinen kokoonntupaikka. Titto oli maanviljelyskyllä. Pellot olivat osaksi kuivattuja soita, osaksi savikopohjaisia maita. Ne kasvoivat hyvin, kun niitä järkiperäisesti hoidettiin. Mato vietettiin Alhoon, jonne perustettu Alhon mädönmyyntiosuuskunta otti mädön vastaan. Muutenkin asioitiin paljon Alholle päin. Kyllässä oli suojeluskunnan osastolla oma ampumataria ja vapaaseiton maanpuolustustyö oli kyllässä esimerkillistä. Kyllän oma marttakerho oli ainoa yhdistys kyllässä. Aromäelle ja Alhoon oli kuitenkin hyvä yhteys, joten harrastajat voivat niiden kylien nuorisoseuroissa saada itselleen ohjauksia omalla alallaan. Eräitä tittolaisia kuului aikoinaan Aromäen torvisoitto-kuntankin.

Uuskylä

Lopottista Sortavalan menevän tien varteen Otsanlahden kyllään oli muodostunut entisille papplian vuokramaille kyläyhteisö, jonka 23 taloa sijaitsevat tien varsilla Suurimäen kohdalla. Kyllän asukkaat

olivat käsityöläisiä, jotka saivat toimeentulonsa eri puoilla pitäjää. Useimmiten tietenkin Lopotti oli tärkein työnantaja. Kyllässä oli suutarreja, puuseppä, teurastaja, nahkamestareita, kirvesmiehiä, maalareita ja urakoitsijoita. Kaikki myös sivutoimiaan kalastelevat. Mitään seuroja ei kyllässä ollut.

Väitikkä

Kurkijoen pitäjän itäosassa ollut hartanmekkien muodostuma ulottui Väitikan kyllässä Laatokan rantaan. Kojonsaareen muodostui Laatokan tyrskyjen huultoma puhdas rantahiekka, joka 1930-luvulla sai suuren kannatuksen virkistävyytensä ja lomavirtoppaikkanaan. Nämä Väitikan Hiekat tunnet-

Elisenvaaran kehityksessä alkoi merkittävä vaihe, kun Karjalalan rata v. 1893 avattiin liikenteelle. Pienen kyllän elämä alkoi suuresti vilkastua. Korpi västyi ja salot katosit uuden asutuksen tieltä. Kyllän isännät olivat tottuneet kuljetamaan tavaroita hevosella Lopottiin satamaan ja vospellilla Lopottiin lähisiedun markkinoilla. Nyt olivat markkinatiet rautateitse kuljettavia. Ensin Viipurin ja Sortavalan sekä 15 vuotta myöhemmin Savonlinnaan. Kun lisäksi v. 1937 valmistui Lappeenrannan rautate, olivat uudet markkinat avoimina ja Elisenvaarasta oli tullut neljän järkeen rautatien risteysasema.

Asemansendulle oli syntynyt tiheään asuttu taajama kauppoineen ja julkisine rakennuksineen. Vilkas rakennustoiminta 1930-luvun puoivälissä muutti asemansendun tila-koosua. Suuria teijärjestelyjä tapahtui Lappeenrannan radan vai-

tiin naapuripitäjissään. Iise kyllä oli melko pieni ja käsitti vain 13 taloa, joiden päteihinkeino oli maanviljelys. Väitikan pellot olivat erittäin hyvää hiesuun ja saveen sekoitettua multamaata. Pellot antoivat hyvän sadon. Kalastuksella tietenkin oli erittäin suuri osuus sivuelinkeinona. Kylläkunnalla oli yhteinen nuotta, jota vedettiin Kojonsaaren ympärillä olevilla apajapainoilla. Näitä olivat mm. Kuuskon alus, Hilpanmäen alus, Pellahnti, Kabnetti, Yläleite ja Alaläite. Kesävieraita kuljetetussa saatiin myös lisätuloja jollekin kyläläisille, jotka omistivat rekisteröidyn moottoriveneen. Kyllässä ei ollut seuroja, vaan yhteistoimintaa oli naapurikyllän Lapinlahden kanssa mm. nuorisoseuran piirissä.

Elisenvaaran asemanseutua

miutussa, jolloin Parikkalaan menevä maantietä laskettiin ja rakennettiin alkikäytävä sekä Viipurin että Lappeenrannan radan alitse. Ratapihalla suoritettiin myös laajennustöitä. Omakotitaloja ilmestyi lisää, varsinkin aseman itäpuolelle, ja myös Kuuppalaankorvessa Mikriän tien varrella oli Elisenvaaran asemansendulla lähes 200 asuinrakennusta ja kyllässä koraitsuudessaan lähes 2000 asukasta.

Asemansendun kaupallista elämää

hallitsi pitäjän kaksi osuusliikettä, Kurkijoen Osuuskauppa ja Keski-Karjalan Osuusliike. Molempien myymälät sijaitsevat verraten lähelläkin Lopottiin ja Parikkalan tien risteyksessä. Osuuskaupalla oli sekatarvaramyymälään lisäksi erillinen sementtitehtävä rakennettu lihanmyymälä. Keski-Karjalan Osuusliikkeen uusittu päämyymälä ehti olla käytössä vain parisen

vuotta ennen evakkoon lähtöä. Oli pa liike perustanut toisenkin myymälän Kuuppalaankorpeen aseman läheisyyteen.

Yksityisistä sekatarvakaupoista vanhin ns. Mylvenin kauppa aseman lähisiedolla oli myöhemmin Eisan Romppasen omistuksessa. Tärkeä kauppa asemansendun, ns. »Kasarmialueen», asukkaille oli myös Emil Hanhinevan kauppa, joka saiikin rautatiejärjestä uskollisia asiakkaita. Mikriän ja Kamarahkon tien risteykseen rakennetussa uudenaikaisessa liiketalossa toimi Aurora Lewosen kangas- ja lyhyttavarakauppa sekä Elisenvaaran Iho- ja ruokatarvakauppa. Muista yksityiskaupoista mainittakoon Lakkosen liiketalossa olleet Yrjö Mikkosen sekatarvakauppa ja P. Mäkilän nahka- ja kenkäkauppa. Klaes Hämmäläisen kirjakauppa sijaitse Elisenvaaran kauppa-kadun Lopottiin puoleisessa päässä. Mauno Peltohan leipomolike ja sen yhteydessä ollut kahvila olivat koululaisten suosiossa. Muita kahviloita olivat mm. Kososen kahvila ja Honkasalon kahvila sekä ns. Pötkkymäla, joka toimi myös matkailijakolnina Seurahonnonen lisäksi.

Muista Elisenvaaran liikelaitoksista muistettakoon Elisenvaaran matto- ja puuseppäseuran toiminta, josta käynnistettiin Elisenvaaran turvapehkuosustuskunta rakensi sahan ja myllyn asemansendun taajamaan v. 1935. Muista teollisuuslaitoksista mainittakoon Kallion, Neuvosen ja Pöyrysen puuseppätehtaat, E. Rasin pienivirtovirtuomatehdas sekä taajaman välittömässä läheisyydessä olleet neljä tiitihedasta. Näistä Antosen ja Taunin tehtaat olivat melkein vierekkäin Mikriän tien varrella sekä Soikkelin ja valtion tehtaat aseman länsipuolella, nekin melko lähellä toisiaan.

Urheilutoimintaa

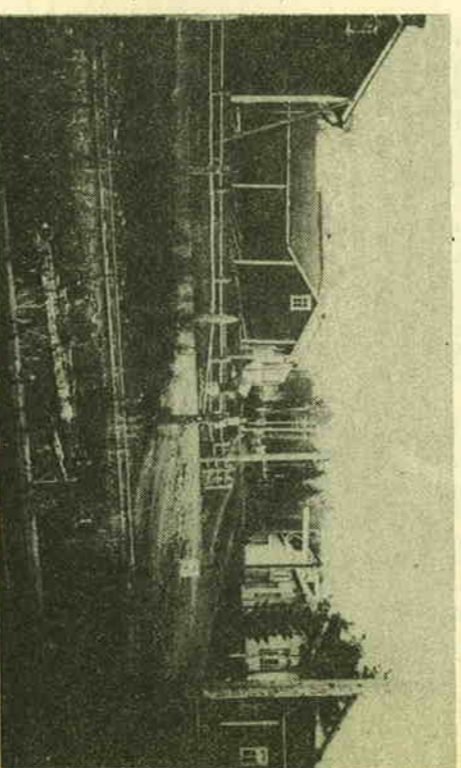
hallitsivat Työväenyhdistyksen seura Yritys ja myöhemmin perustettu SVU:n seura Erä. Erikoisesti muistettakoon Erän jalkapalloilijoiden voittoikkaat ottelut Karjalalan pirtin mestaruussarjassa sekä tasatullos mestari Västtälän Terästä vastaan. Oma urheilutoimintansa oli maanviljelyskoululla ja yhteiskoululla.

Oppikoulu

Elisenvaara oli siis vireän toiminnan kylä. Väestön lisääntyessä tuli tarve korkeamman opetuksen saamiseen. Kouluikäisten lasten joukossa oli tapahtunut suurta kasvua. Naapuripitäjässä Parikkalassa oli silloin lähin oppikoulu. Rautatiejärjestä olivat aloitteentekijöinä oman oppikoulun saamisessa Elisenvaaran asemansendulle. Yhteiskoulu oli ympäröitynä suojeluksessa. Sen johdossa oli valvottuun ta henkiöllä, jotka ymmärsivät paikkakunnan sivistystarpeen. Koulu laajeni myöhemmin yleispuun johtavaksi oppikouluksi ja oli suuren alueen ainoa tämänkaltaisen koulu.

Seurakunnallista

Elisenvaaran asemansentu sijaitse noin 15 kilometrin päässä Kurkijoen kirkonkyllästä. Kirkkomatka oli siis melko pitkä. Vuodesta 1912 alkoi Elisenvaaran rukoushoneyhdistys hahmotella oman seurakunnan perustamista Elisenvaaraan. Tämä pyrkimys säilyi voimakkaana, vaikka mainittu yhdistyksen toiminta välillä lamautui. Jumalainpalveluksia pidettiin tilapäisissä suojissa ja lopuksi melko säännöllisesti suojeluskunnan talolla ja yhteiskoululla. V. 1934 sai asemansentun oman papin ja v. 1935 perustettiin Elisenvaaran pitkku-kirkkoyhdistys, joka alkoi ripeästi ajaa oman kirkon alkaansaamista

Elisenvaaran asemansentua Parikkalan tien risteyksessä 1930-luvun alussa. Oikealla Kurkijoen Osuuskaupan myymälä. Valok. J. Rapo.

Henkistä toimintaa

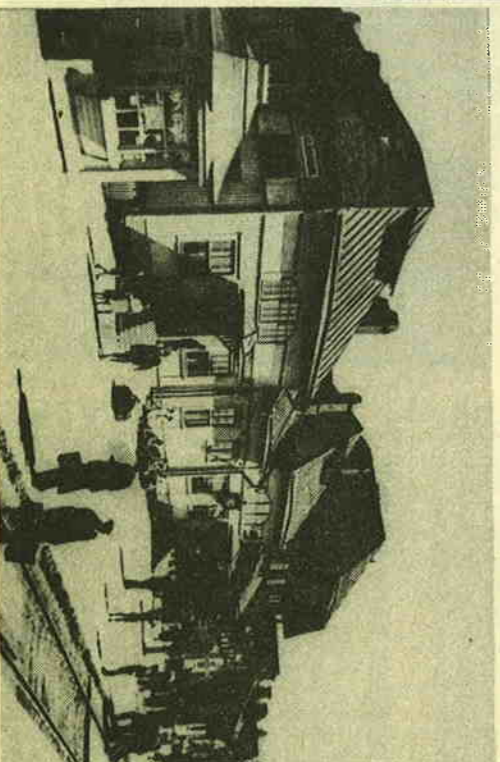
Elisenvaaran asemansendulla oli nuorisoseura henkisen toiminnan keskinä. Sen piirissä oli varsin korkeatasoinen näyttämötoiminta. Sen piirissä versoi myös voimakas musiikin harrastus. Elisenvaaran kamartorkesteri oli 14—16 soitajan vahvuinen, antaen omia konsertteja sekä säästään mm. nuorisoseuran operettiesityksiä. Elisenvaaran soitannollinen seura (ESS) soitti Osmo Sivannon johdolla viihde- ja tanssimusiikkia. Suojeluskunnalla oli oma torvisoitikko ja nuorisoseurala sekkuoro. Myös lotilla ja rautatiejärjestä oli omaa kuoro-toimintaa.

Elisenvaaran työväenyhdistys omisti oman talon, harrastaaen voimakkaasti näyttämötoimintaa. Monia suuria näytelmiä yhdistyksen näyttelijät kävivät esittämässä myös naapurikyllissä sekä naapuripitäjissä.

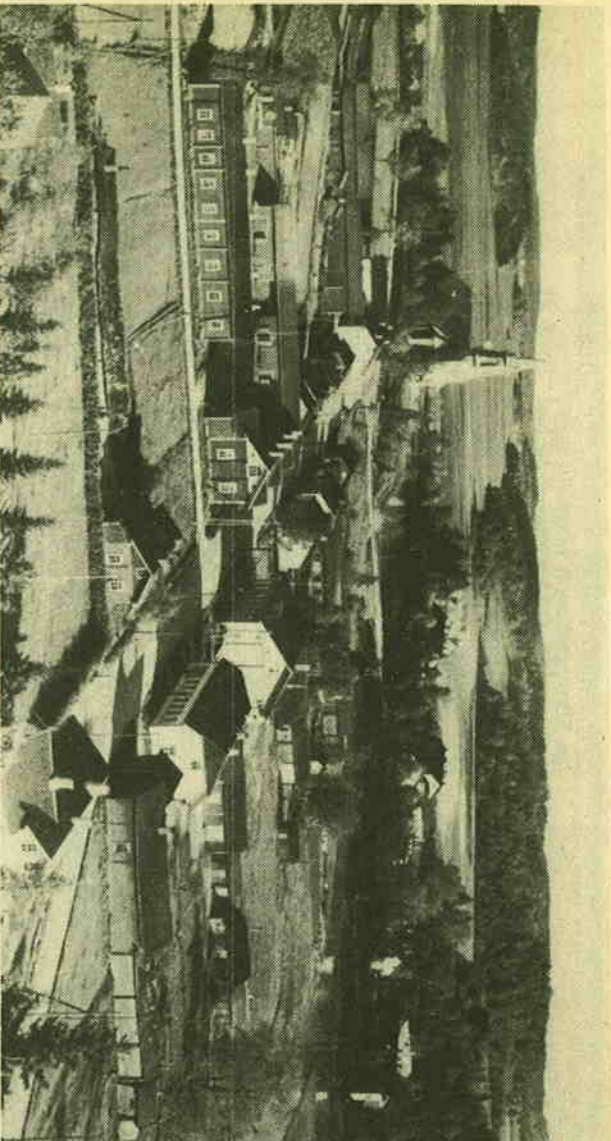
asemansendulle sekä asemansendun ja lähimyräristön muodostamista omaksi seurakunnaksi. Asia kuitenkin raukesi talvisodan aletuuta. Kurkijoen seurakunta suhtautui kuitenkin kirkkohankkeeseen myönteisesti ja rakennutti seurakuntatalon Saavamaelle asemansendun välittömään läheisyyteen.

Kalkein kehityksen taustana

oli asema ja rautatie, jonka kehittyminen jatkui evakkoon lähtöön saakka. Lappeenrannan radan valmistumisen jälkeenkkin. Tallon saatiin ajan vaatimukset täyttävyyttä ratapihalla, jossa oli 15—16 läpialjetavara raidetta. Vanha veturitali oli ratapihan eteläpäässä ja käsitti tilat neljälle veturille, uusi talli taas oli rakennettu kuudelle veturille ratapihan pohjoispäähän. Rautatien henkiökuntaa oli kaikkiaan noin 300 henkilöä. He olivat eri puolilta Suomea tulleita ja edustivat useita maamme heimoja. Kii-

Elisenvaaran asemarakennus.

Lopottia Hiidenmäeltä. Keskellä palokunnantalo, oikealla Joen takana maamiesopistoa. Kirkon kohdalla aukkea Lopotin väylä Laatokalle. Valok. Kuva-Keskus.

LOPOTTI

Näin kutsuttiin Kurkijoen pitäjän keskuspaikkaa, kirkonkylää ja kauppakylää. Se oli eräs ns. koulleista kauppungeista ja kauppalaakin sitä oli eräässä vaiheessa suunneltu.

Lopotti sijaitisi pitäjän eteläosassa ns. Lopotin väylän perukassa Laikkalanlahden pohjoispuolella. Matkaa avo-Laatokalle Kurkijoenen tuli noin 15 kilometriä ylhäällä kallioreitaista vuonoa pitkin. Lopotin väylä oli rittävän syvä. monin paikoin jopa 20 metriä ja tarjosi täten turvallisemman reitin kuin Korpiisaaren eteläpuolite Naismerta pitkin kulkeva väylä. Tämä väylä oli matalampi ja sen suupuolella olevat Valvaasensaari ja Lapinsalo sekä näiden läheisyydessä sijaitsevat lukemattomat pienet saaret ja luodot muodostivat purjehdijoille väsin vaikeasti läpäistävän väylän. Lisäksi siinä oli Lopottiin tulissa erittäin kaepa Utionsalmi Korpiisaaren ja Riekkalan kytien välillä. Muinaisen viikkon kyylien väylä. Muihansan viikkon kyylien väylä. Lopottiin sijainti mitä parhain. Ei ollut siis mikään ihme, että muinaisen kauppakeskus syntyi juuri tämän Kurkijoen laivaväylän pe-

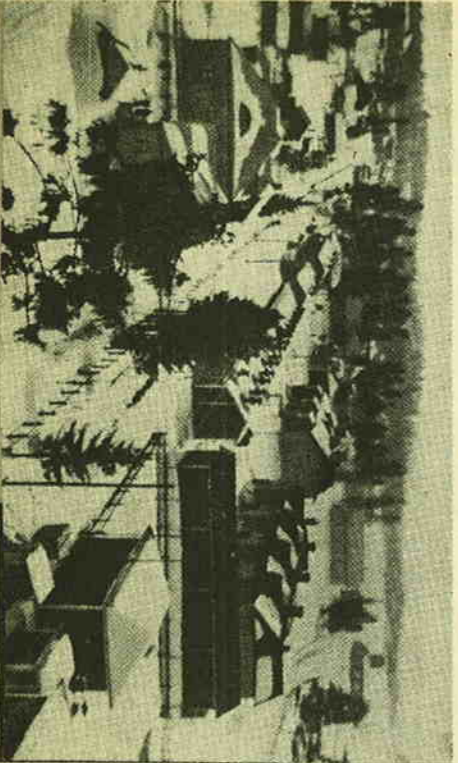
tukkaan, jossa samalla oli hyvä satamapaikka ja jonka ympäriristössä sijaitsevat viljavat seudut pystyvät tuottamaan viljaa ja voita sekä ostamaan tuottajia tavaroita.

Lopotin aluetta ympäröivät korkeat kallioiset mäet. Idässä oli Mammalammäki (66 m), pohjoisessa Hiidenmäki (61 m) ja lännessä Joen toisella puolella Linnämäki (42 m). Linnämäen laella oli vanhojen vallien jäänteitä. Mäen laella pidettiin juhannuksena lippujuhla päiväjumalainvelvoksen jälkeen. Mäen juurella olevan maamiesopiston alueen lisäksi Linnämäeltä näkyi Heinjoen ja Raholanjoen välinen kurkilauraa muistuttava niemeke sekä suurin osa Lopotin alueesta, joka oli noin nelikilometrin laajuinen.

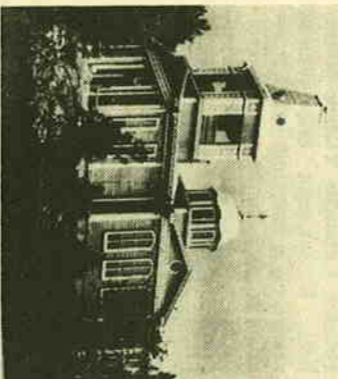
Kurkijoen Lopotti ei ollut maarekisterikylä, vaan se käsitti Raholan kylän koillisosan. Varsinaisen kauppakeskus oli tuskin neljäsosa Joen täpuolella noin 300 metrin matkalla Elisenvaaraan menevän tien ja noin 600 metrin matkalla Sortavalaan menevän tien varrella.

tenkin he kotiutuivat asemansuudulle. Siellä elettiin kuin yhtenä suurena rautateiäläisperheenä. Viimeisenä asemapäällikkönä toimi Valde Räihä.

kelulla varustettu ravintola. Asema oli kokoonnumpiikka, jonka vertaista ei muualla Elisenvaaraassa ollut. Itäjunnilta käytiin tapaamassa tuttuja. Lähtökylistä, kuten Mikriälästä ja Huutomäeltä, voitiin pyhätään käydä »junnilta» kaksikin kertaa. Junien aikataulusta oli tullut varapaa-ajan kello. Se määräsi sovittujen kohtaamisten ajan. Kaikki tiet johtivat asemalle. Asema oli keskus. Se hallitsi ympäristöään.

Elisenvaaran asemansuunta ns. kasarmien alueella.

Ortodoksinen kirkko.

Pitäjän hallintokeskuksena

eli v. 1935 valmistunut uusi kunnantalo, entisen kodikkaan pitäjätuvan toimesta tämän jälkeen seurakunnatatalona. Palokunnantalo oli Lopotin ainoa juhlien järjestämisen sopiva rakennus. Suojeluskunnantalo oli entinen liikeratalo eikä siinä ollut lainkaan juhlasalia, vaan talossa toimi sekatarvakauppa sekä Lotta-kahvila. Hotelli Kurki oli toinen ravintemusiilike majotustiloineen. Lopotissa oli monia yksityiskauppoja, kuten Paloran nan kangas- ja vaateusliike, Mikko Sunelan sekatarvakauppa, J. Kaupin kirjakauppa, Kinnusen sekatarvakauppa, A. Juuvosen jälkineilike. Toivo Taskisen lihakauppa, Emil Nurmeen kelloseppäliike sekä Niemen ja Rädyn leipomo- ja kahvialititkeet. Kurkijoen Osuuskaupan ja Keski-Karjalan Osuusliikkeen myymälät olivat myös paikkakunnalla ja loppupaikoina aivan vastakkain kilpailevina liikkeinä. Lopotissa oli myös kolme parkkilaitosta sekä apteekki.

Henkisä harrastuksia

Kurkijoen palokunta oli monella tavalla Lopotin henkisten harrastusten vetäjä. Näytelmäharrastus oli varsin korkealla tasolla ja monia lummelluja näytelmiä esitettiin sahlintäyeiselle yleisölle. Palokunnalla oli myös torvisoittokunta, joka juhlijaisa Antti Korjosen johdolla juhlisti soitollaan myös lähipympäristön tilaisuuksia. Lopotissa toimi myös mieskuoro, jota johti Antti Korjosen sekä kanttori Heikki Miettisen johtama sekakuoro, jota käytettiin myös tarvittaessa kirkkokuorona.

Elisenvaaran yhteiskoulu vuosina 1927—1939

Siinä se oli. Saavankallion korkealla mäellä näti suuren korkeakunnaisen hirsirakennuksen, kun käännyt Kurkijoen kirkolle vievän tien mutkasta vajaan kilometrin päässä Elisenvaaran asemalta. Ja kun nousit mäelle ja annoit katseesi liukua ylympäri, näit sinertävän vaaroen loputtomuuden.

Elisenvaaran nopean kehityksen myötä — painopisteen siirtyttyä kirkonkylästä rautateristeykseen — saatiin paikkakunnalle oppikoulu. Se aloitti toimintansa yhdellä luokalla syksyllä 1927 kasvuaena vuosi ja luokka vauhtia. Vieläpä keskioulutasoltakin jatkettiin, aihoana maaseutukouluna, yhä painoa 8-luokkaiseksi yliopistoon johtavaksi. Kauan toivottu oma koulutalo valmistui v. 1930 ja ensimmäinen ilonkyyneleinen ylipiärsuusuujen aika oli keväi 1935. Koulun elinvoima oli harvinaislaatuinen, mikä kyllä selittyi mm. Kartjalan yleisen sivistys- ja elintason nousun sekä parantuneiden iikenehytekyksen kautta. Neljännen radan valmistuminen toi jälleen uusia oppilaita, nyt Simpeleen suunnalta aikaisempien Hiitolan, Lahdenpohjan ja Parikkalan lisäksi. Koulun vilkasutti luonnollisesti myös kylän muuta elämää. Oli hyvinvarustettu kirjakauppa, kahviloita, perustettiin kotiruokala jne.

Urheiluharrastuksia

Palokunta hoiteli yhdessä suojeluskunnan ja urheiluseura »Pihkkan» kanssa myös Lopotin urheiluharrastuksia järjestämällä kesäjuhlaena yhteisen urheilukilpailun. Talvisin vastaavasti pidettiin hiin-tokilpailut eri ikäsafoissa hiinloitudun kierrellessä Lopotin ympäristön vaihtelevassa maastossa. Kurkijoen naisvoimistelijat toimivat myös Lopotissa saaden voimistelojita lähikylästä. Kansakoulunopettaja Anni Autere oli naisvoimistelijain sielu hei Kurkijoelle tultuaan. Lopotti oli

aikoinaan tärkeä kauppa- ja liikennekeskus,

johon tuotiin tavaroita sisämaasta ja jonne tuli erilaisia tarvikkeita laivaliikenteen mukana. Se oli sitä vanhaa kauppa Pietarim. Viime aikoina oli kansakoulun kohdalla sijaitseva laivaranta auto. Suuret varastorakennukset rappeutuivat. Ne oli vaihtellen purettava. Niinpä 1930-luvun alussa oli enää yksi varasto laitureineen lähellä apteekinranta. Sekin purettiin ortodoksisen kirkon rakennusaineiksi. Vain yksi lattuuri pidettiin jonkinlaisessa kunnossa. Siitäkin oli lopulta jäl-

Asema eli kiireisensykkivää veturin vihellysten ja jarrujen kirkunan säestämää elämäänsä. Siellä ävaurtuvat aamuisin ja sulkeutuivat iltapäivisin koululaistuntien ovet, kun hälsivät koululaistymät joka aloittivat koulumäelle kiipeämisen tai olivat jo päivän urakkansa suorittaneet. Eri puolelta kyliä saapuvat kurkijokelaislapset jaksoivat usein vielä itäisinkin saapua koululle erilaisien ohjattujen harrastusten pariin. Koulutaloa laajennettiin v. 1938, saatiin erikoisuokkia ja mm. toinen voimistelusalit. Momen oppilaan mielestä paras uutinen oli kuitenkin »Kinnusen mamman baari», todella aikaansa edellä ollut koululaistruokala lämpimne annoksiineen, kahveineen ja leivonnaisineen.

Syksyllä 1939 vietettiin kodikkaasti sunnuntaisia Hiljan-päiviä yhteiskoulun lähinaapurissa. Ilan keskeytti huolestuttavien tietojen tulo jostain asemalta tai suojeluskuntatalolta. Aamulla oli jo selvää: koulutoiminta lakkasi — toistatseksi, ja koulutalo luovutettiin puolustusvoimien käyttöön. Lokakuun 9. päivän aamuna kokoonnuttiin viimeisen kerran juhlasalim lyhyeen hartausketkeen. Isämaan virsi. Virsikirjan lehdille tipahdelti kyyneleitä. Sitten hämmennyneinä hajannuttiin.

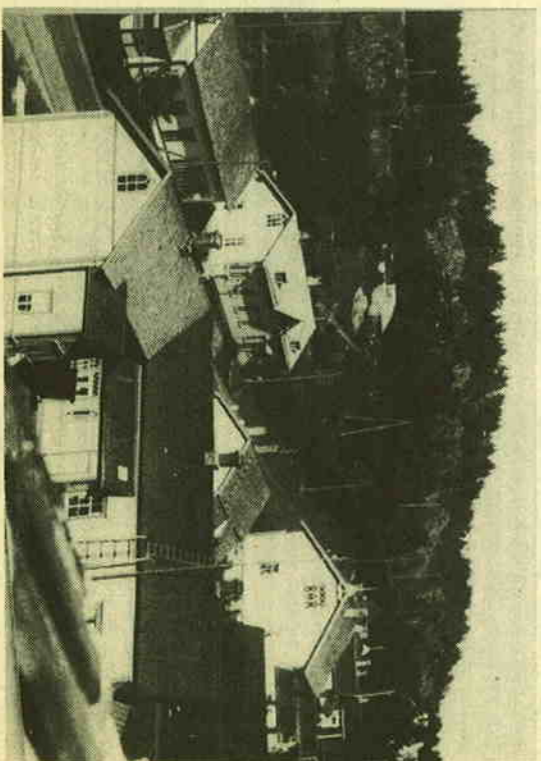
Koulun ikkunat puolipimeivät,

lä enää vain puolitkas. Jostkus suna vieraili »Otava» tai »Valomo» hake-massa jonkin yhdistyksen järjestämän Valamon-matkan osanottajia. Jostkus jokin Laatokan rannikko-puolustuksen alus saatoi pistäytyä satamassa. Laivan saapuminen oli merkkitäpauus 1930-luvulla.

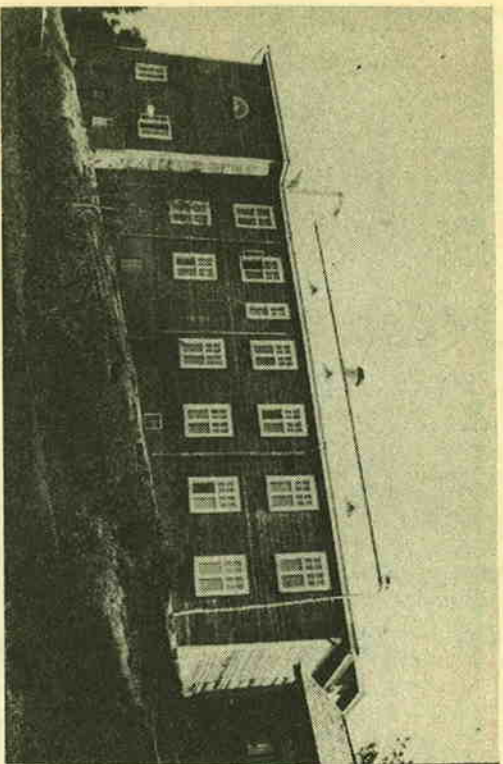
Karjalan radan avaaminen liikenteelle oli tietenkin yksi laivaliikennettä vähentänyt tekijä, varsinkin kun rautatietä ei saatu kulkehemmin toivotta sivurataakaan. Ilmeisesti kuitenkin tärkeimpänä syynä on pidettävä itsenäisytemme alussa loppunutta vapaata Pietarim kauppa. Maantielikenteellä tuli siis olemaan tärkeä merkitys lopottalaisille.

Käkisalmi oli lähin kaupunki. Sinne kertyi matkaa 52 kilometriä. Sortavalaan oli vastaavasti 83 kilometriä. Lähin rautateisensä oli Alho, jonne kertyi matkaa 10 kilometriä ja Elisenvaaraan 15 kilometriä. Elisenvaara olikin Kurkijoen pitäjän pääasema. Sinne viettiin Lopotin tärkeimmän teollisuusalitoksen Kurkijoen Osuusmeijerin voi- ja pinnälähteykset ja siellä tulivat lopottalaisille kauppiaille tavaraäydennykset.

Lopottiin elämä oli hiljentynt, mutta sillä oli vanha hienon ajan patina.

Lopottia Kaupinmäen suuntaan. Valok. J. Kauppi.

Elisenvaaran yhteiskoulu Saavanniellä oli ympäristökuunnillekin tärkeä ophlahjo.

ii-sotilata liikkui varjomaisina pi-hammaalla. Jostain luokasta soi ha-keä hanuri. Aseman uuder tehok-kaat valonheittäjät olivat sammu-neet, mutta junat kohisivat.

Syryi sota. Se kosketti kouluta-loa vain kuin hippisten, lähetyville pudonnein pommein. Koulutalo — nyt jo tyhjenneä — odotti, se

Elisenvaaran yhteiskoulu vuosina 1942—1944

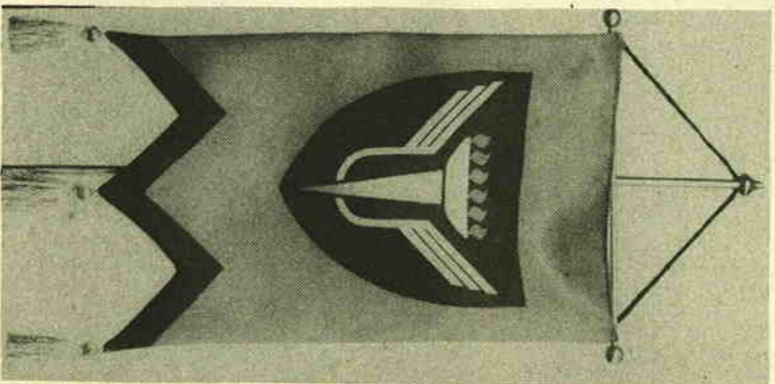
Elettin syksyä 1941. Sitä mukaa kun suomalaiset joukot valtasiivat takaisin Karjalaa meni siviiliväkeä perässä — väkisinikin liian aikaisin. »Perheet tulevat takaisin lapsineen, kaikki entiset laitokset alkavat toimiä. Kyllä kai koulunkin on sa-moin tehtävä.» Näin arveli kesällä 1942 tämän kirjoittajalle, koulun entiselle johtajattarelle paikkakun-nan ja erityisesti yhteiskoulun asioissa merkittävällä tavalla to-i-minut maanviljelysneuvoksetar Ina Relander. Hän tarkoiti omasta ta-lostaan koulusaliin. Koulu oli talvi-sodan jälkeen lakkautettu, mutta se heräsi eloon. Perustamislupa oli kuitenkin koulunhallituksesta haet-tava. Niin alkoi EYK:n toinen vai-he.

Oli 34 hyväksyttyä oppilasta, oli sama opettaja kuin aloitettaessa 1927. Mitään muuta ei aluksi ollut, ei pulpetteja, ei opetusvälineitä. Itse hankittiin lautvoja ja pukkeja niiden alle, ettei tarvinnut istua lat-tialla. Pimennyserhon pala oli luo-kartaaluna ja into ja optimisimi muina välineinä. Saman Saavaan-mäen, jonka keskessä kohosivat nyt entisen koulutalon rauniot sement-ti- ja peltiriekaleineen, yhdessä ku-peessa kohosi nuusi koulu» ja toi-nessa asui opettaja entisessä sau-nassaan. Joka aamu ilmestyivät lapset kuin maan alta: ympäristö-talosta tai milloin minikäkinlaises-ta asuinkekolosta.

Elisenvaara oli rauhoitona. Tuh-kasta nousivat matohorimat pu-nnaisin kukin kuin päivittelemään poloisten ihmisten puuhia. Urho-tumatorra se oli. Koulun uudelleen alkaminen tyhjästä oli ihme.

Seuraavana vuonna yhteiskoulu toimi jo 5-luokkaisena, nyt Elisen-vaaran matokempaan talon yläker-tassa. Oli aloitettu jälleeraken-nus- ja kunnostustyöt. Tuli uusia opettajia, ja asunnorkin löytyivät niin hellelle kuin oppilaillekin. Jossa-kin — eikä varsin etäällä — seisoi-vat rintamat vastakkain. Jossakin koetettiin saada määrättyt oppi-kurssit jotenkin suoritetuiksi. Ennenkuin syyslukukausi 1944 ehti alkaa oli edessä toinen lähtö.

Elisenvaaran yhteiskoulun viiri syntyi koulun perustamisen 40-vuotis- ja Kyrössä olonsa 20-vuotisjuhlien merkessä v. 1967. Pohjavyrtitään punaisessa viitissä on sen keskitöhdässä koulun vaa-kuna, jonka kehtiä on musta. Vaa-kunan tyviötä kohoaan kultaisten solhu, johon liittyy kaksi harmasta valoon nousevaa sipeä. Solhdussa palaa kuusi punaista liekkiä, jotka kuvaavat palisi tiedon valoa, eri-koisesti kuutta pitäjää, jotka mto-dostavat koulupöitän. Viitän tyviö on kolmihaikoinen, alhina on mus-ta rajaa kuvaava sahanteräkuvio. Valok. Rainar Hakulinen.

Sitemmin johtokunta halusi koulun sijoitettavaksi sellaiselle seudulle, jonne kurkijokelaiset vi-rallisesti asutettiin. V. 1948 siirty-tiin Kyröön, jossa koulu jatkoi toi-mintaansa ensimmäimisensä. Mai-nistaja johtokunnan myöhempi pu-heeljohtaja, että koulunmaki — jälleen mäellä — rittittäisiin Eli-senvaaraksi. Koulunme menestyi ja kasvoi nopeasti, koska se joutui etäänlaiseen oppikouluvihtijöön.

Uudet tuulet ovat nyt puhalta-massa. Vanha koulunmuoto hylä-

TERVUN HOVI JA SUOMEN ENSIMMÄINEN MEIJERI

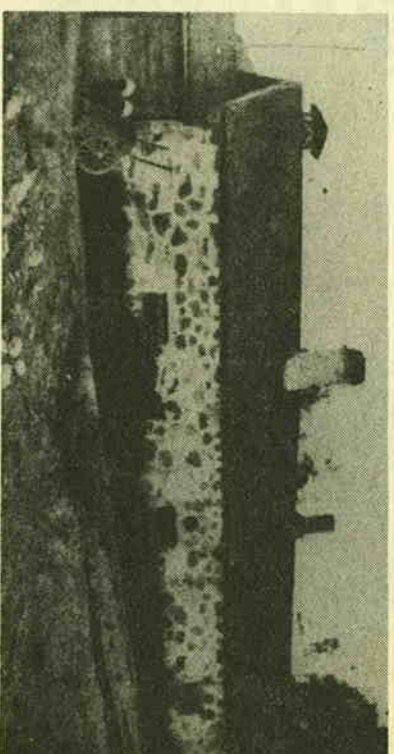
Lahjoitusmaa-aikana oli Jaakkimassa ja Kurkijoella noin 15 kyliä venäläisellä Kushelov-Besborodkoi-la, jonka tilanhoitajana toimi vuo-desta 1847 Johan Ulrik Sebastian Gripenberg. Hän asui Kurkijoen Tervun kylässä sijaitsevalla hovit-lalla, jonka hän lunasti itselleen Suomen valtion lunastaessa nämä lahjoitusmaat v. 1862. Jo vuonna 1854 oli Gripenberg vookrannut Tervun hovin alustalaisineen. Hän oli uudistusten mies. Hovin pelto-pantiin hyvään kuntoon ja karjaa kasvatettiin voimaperäisesti. Gri-penberg vakaannutti myös alusta-laisensa aseman tehden heidän kanssaan kirjalliset sopimuksel-heidän edustajan ja rastuksistaan.

Siihen aikaan oli Tervun hovissa 70 lypsävää lehmää, joka määrä oli silloisissa oloissa erittäin suuri. Kerma erotettiin vanhaa tapaa noudattaen matalissa astioissa, jonka pohjassa oli tapilla suljettu teikä. Kerman nousua pintaan päästettiin maito reian kautta pois. Tervussa oli sitemmin käytössä eräänlainen höyryllä käyvä sepa-raattorin edeltäjä sentrifuugi. Holsteinilaisen menetelmän mu-kaan aloitettiin Tervun meijerissa ns. imejän voim valmistus. Voi vie-ttiin Pietariin. Tämä valmistus alkoi v. 1857. Kuitenkin jo vuotta aikai-emmin aloitettiin hovissa juusto-ja valmistus. Nämä juustot olivat Emmenthal-tyypisiä, joita veltiin myös Pietarlin ja myöhemmin kaikille Suomen koristeellisella muotilla merkitynä. Tervun hovin maanalaisten juustokellari oli pa-kalla vielä 1930-luvulla. Mainita-koon, että juustomestarina toimi sveitseläinen Oesch, kennaaliluu-nantti Oeschin isä. Kerran kenraali Oesch nuorena upseerina eräässä joukko-osastossa tiedusteli sota-mielihettä, mistä tämä oli kotoinen ja saatuana tietää hänen olevan Kurkijoella Oesch kysyi: »Tunnetko sitten minut?» Sotamies täisi olla kanta-tervulainen, kun vastasi: »Tokha mie siut tunne! Siehä uut-sen juustossin poikai.»

Gripenbergin hovin päärakennus sijaitsi noin puoli kilometriä ylempänä eli pohjoisempana kuin ns. »Nykyinen hovi». »Vanhan hovin» paikalla oli myöhemmin lastenkoti. »Nykyisen hovin» omisti ennen I maailmansotaa venäläinen Moni-sov, joka maailmansodan aluttua tartosi sitä Kurkijoen kunnalle I milji. markan kauppahinnasta. Kauppaa ei kuitenkaan tullut, sillä kunnan isät pitivät kauppahinnaa liian korkeana. Hovin osti juutalai-nen osakeyhtiö, joka hetki myi puu-tavaara hovin metsistä 3,5 milji. markan arvoista. Nyt isännät olivat sitä mieltä, että hovitila ostetaan. Juutalainen osakeyhtiö pyysi hovit-ilasta 3 milji. markkaa. Hinta saatiin fingityksi 1,8 milji. markkaan ja kauppaa tehtiin. Kauppa oli vieläkin edullinen kunnalle. Hoviin muo-dostettiin kunnalliskoti v. 1922. Sen johtajattarina toimivat mm.

»...Saavanniäen, koulunmäen/ tutun talon ylä näen:/ päivälaisku vaaraan taat/ hirtseinän hehkurt-taa./ lasit liekit/ kimmeltää./ säde sammuu, hämy jää...»

— Salmi H u k k a n e.

Tervun vanha meijerirakennus. Valok. Toivo Immonen.

Elsa Bragge, Maija Häyrynen, Maria Hirvonen ja Aina Arponen.

Hovin alueella oli päärakennuk-sen ohella suuri asuinrakennus, jossa asuivat tilanhoitajan lisäksi karjanhoitoharjoittelijat, edelleen oli tallimestarin asunto, suuri ra-vertta, kaksi saunaa ja mylly. Alueella oli myös sairaalarakennus.

Vapaehtoimen maanpuolustustyö

Kurkijoen pitäjässä oli kaksi suojeluskunta- ja kaksi lottaoas-toa. Elisenvaaran suojeluskunta sai jäsenensä pitäjän pohjoisosan ky-listä ja pitäjän jänisosasta mm. Alhon ja Haapavaaran kylistä. Kurkijoen suojeluskunta taas kä-sitti pitäjän eteläosan. Molemmat suojeluskunnat kuuluivat Sortava-lan suojeluskuntapiiriin III aluee-seen, jonka viimeisenä aluepäällik-könä toimi kapteeni M. Kekäläi-nen. V. 1930 liitettiin Kurkijoen suojeluskunnan rantakyljen osastot piiriin XIV merialueeseen, jonka viimeisenä aluepäällikkönä oli kapteeni Emil Ovaska.

Pitäjän molempien suojeluskun-tien koulutus oli melko samantia-lta. Jalkiväkikoulutukselle panttiin pääpaino, vaikkakin Elisenvaaras-sa myöhemmin pantiin pääpaino limavalvontaa ja ilmatorjuntakou-lutukseen. Kurkijoen merisuojelus-kunnan toiminta sai heti alusta al-kaen suuria mielenkiintoa ja toi-minta oli selvästi vilkkaampaa kuin muiden osastojen.

Molemmat suojeluskunnat har-rasivat hiihtoa, ampumahiihtoa ja kesäisin yleisurheilua sekä am-muntaa. Molemmilla oli myös pii-rin parhaimmista näissä lajeissa. Mainitakoon, että v. 1931 Kurki-joen suojeluskunta sai vuodeksi am-pumahiihdossa ja suojeluskunta sai pumamahiihdossa ja suojeluskunta sai toisen sijan 20 km hiihdossa. Edel-leen muistettakoon, että E. Cleve voitti v. 1930 piirin mestaruuden pistooliammunnassa. Elisenvaaran suojeluskunta voitti puolestaan v. 1924 piirin mestaruuden ammun-

nassa ns. Hartun pyryn ja U. Man-ner tuli piiriin ampumamestariksi. Ampumaurteilu olikin Elisenvaa-rassa korkealla tasolla. Yleisesi-kunnan lahjoittaman Bergman-pistoolin suojeluskunta sai omak-seen vuoden 1925—27 ampumatu-losten perusteella. V. 1927 suoje-luskunta voitti myös piirin ampu-makunniaipalkinnon.

Yleisurheilussa ei kumpikaan suojeluskunta menestynyt eriko-semmin. Tämä johtunee ennen kaikkea puuttuneista harjoitustu-loista. Vaatimukset täytävää ur-heilukenttää ei nimittäin ollut koko pitäjässä. Elisenvaaran suojelus-kunta voitti kuitenkin kerran piirin mestaruuden 4 x 100 metrin vies-tinjuoksussa.

V. 1930 sai Elisenvaaran suoje-luskunta oman talon Suojelijän ja Kurkijoen suojeluskunta osti v. 1937 Lopottista Svante Kurkan omistaman Ilketalon, johon kun-noston jälkeen tuli matkustaja-koti ja ravintola suojeluskunnan tarvitsentien tilojen lisäksi.

Lottaoastot kasvoivat ja kehiti-tyivät suojeluskuntien mukana. Tehtävät monipuolistuivat ja al-kuikäoina yleisesti harrastettu om-pelu-seuramuoto ja varojen keräys alkoi vähitellen jäädä syrjimmälle. Nyt tulivat tilalle käytännön tehtä-vät, kuten nuoritus, varusluoto, lääkinthäuhoito, toimistotyö, viesti-tyt ja keräystyö. Kukin lotta sai lit-tyyä ja haluamaansa jaostoon. On sel-vää, että tämä työ vaati uskonatto-man paljon oman vapaa-ajan uh-ramista. Ohjathan näistä esim. viestityt ja lääkinthäuhoito monelle lotalle vierasta. Tarvittin osallistu-mista monille kurssille. Mutta se-kä Kurkijoen että Elisenvaaran lo-tat kasvoivat tilanteen mukana ja omaksuivat heille kurssilla anne-

Kurki-Säätiön valtuuskunta ja hallitus kokouksessaan Loimaalla 26.10. 1974. Pöydän päässä valtuuskunnan puheenjohtaja Juhon Heinonen. Hänestä vasemmalle säätiön asiamies Juhon Toivainen. Toinen oikealta hallituksen puheenjohtaja Eero Huittinen. Valok. Rainar Hakulinen.

KURKI-SÄÄTTIÖ

Kurki-Säätiön perustava kokous pidettiin Ilmajoella toukokuun 4. päivänä 1946. Ny:t on säätiö toiminnut siis yli 28 vuotta Kurkijoen kunnan asukkaiden ja heidän perillistensä henkisten ja taloudellisten pyrintöjen tukijana.

Heiti toiminnan alkuaikoina säätiön hallitus teki aloitteen pitäjänjuhlien järjestämisestä. Ensimmäiset tällaiset juhlat järjestettiin Loimaalla 27. päivänä heinäkuuta 1947. Sen jälkeen juhla järjestettiin Loimaan ympäristökunnissa, kuten Pöytyällä, Mellilässä, Alastrolla, Ortpäässä, Vampulassa, Meisämaalla ja Karinaisissa. Vuodesta 1961 lähtien on juhlien vakinaisena pitopaikkana ollut Loimaa.

tut opit. Tämä kaikki tuli näkyviin, kun syksyllä 1939 alkoi ns. YH:n toiminta. Erikoisesti Elisenvaaran lotat joutuivat enemmän kuin muut mitä moninaisimpiin tehtäviin. He nuonittivat paikallista varuskuntaa, toimittivat muonaa asemalle kuljettaville joukoille, pitivät upseeriruokalaa. Ruoan valmistusta pähätti suojeluskunnan talossa, mutta talvisodan pommitusten aikana toimintaa siirrettiin Pekka Kiiskin taloon Kiiskilään. Elisenvaaran lotilla oli hoidossaan varuskuntasairaala karjanhoitokoululla. Heidän ympärivuorokautinen tehtävänsä oli myös suorittaa ilmavälvöntä paikkakunnan kahdessa iv-tornissa.

Kurkijoen lotat puolestaan perustivat maamiesopistolle varusompelemon, jossa valmistettiin suuret määrät lumipukuja, alusvaatteita, turkkeja. Siellä kudottiin sukkaa, pääsuojuksia ja polvenlämmittäjiä. Muonitus toimintaa oli miehitehtävissä rannikkoasemissa mm. Lapinlahdella ja Terussa. Puheleinkeskuspalvelu oli loitten hoidossa myös Kurkijoenlla.

Kurkijoen pitäjässä käsitettiin vaapaehtoisten maanpuolustusväen joukko noin 10% koko lotilla etäkasivusta. Olihan sekin lotilla etäsuojeluskunnilla omat nuorisosastonsa, suojeluskuntapojat ja pikkulotat, turvaamassa maanpuolustusväen jälkkäsvaia.

Heiti alusta alkaen saivat pitäjänjuhlat innoituneen vastaanoton ja jatkuvasti nykyisinkin tullaan juhille kaukaakin turtuja tapaamaan. Juhlien esiintyjänä on käyrtty mahdollisimman paljon entisiä kurkijokelaisia. Näin onkin saatu esille oikea perhejuhlan tuntu.

Samoin pitäjän oma sanomalehti Kurkijokelainen sai syntysaanaa Kolme vuotta myöhemmin 1949 aivan säätiön perustamisen alussa. Ilmestyyvät lehden ensimmäiset numerot. Aluksi säätiö tuki lehtiä, mutta viime aikoina lehti on ilmestynyt ilman säätiön avustusta. Lehti on viettänyt 25-vuotissuuhlaansa Loimaalla 26.10. 1974.

Jo heiti talvisodan jälkeen aloitettiin koota kurkijokelaisilta valokuvia pitäjää esittävää kuvateosta varten. Kuitenkin vasta 1952 ilmestyi kuvateos Muistojemme Kurki-joki, joka nyt on jo loppuunmyyty. Toimienkin kirjahanke oli viireillä samoin kuin aikoihin. Jo 1930-luvulla esitettiin pitäjän historian kirjoittamista ja vasta talvisodan jälkeen tämä hanke sai toteutumiseensa tarvittavat puitteet, kun naapuripi-
Lumivaaran säätiöt tulivat mukaan. Näin vanhin alkaa koskevat osat valmistuivat v. 1954 ja uusinta aikaa käsitävä teoksen IV osa valmistui v. 1960. Historiateos sai myös pitäjäläisten keskuudessa hyvän vastaanoton ja teos on loppunut varastosta. Kurki-Säätiön kirjallinen toiminta ei kuitenkaan lopunut tähän. V. 1969 säätiö asetti toimikunnan valmistamaan ns. kyläkohtaisia kirjaa, joka valmistuikin melko pian, jo v. 1972. Säätiön kirjallinen toiminta ei ilmeisesti pääty tähänkään teokseen, sillä kyläkohtaisen kirjan ilmestytyä sai entinen kirjatoimikunta uuden tehtävän ryhtyä suunnittelemaan käsikirjoitusta vuosien 1939—44 tapahtumista pitäjässä. Täten on Kurki-Säätiö ansiokkaalla tavalla Kurkijoen olojen tunnetuksi tekemisistä sille nuorelle polvelle, jonka vanhemmat tai esivanhemmat ovat entisiä kurkijokelaisia.

Kurki-Säätiö on myös osallistunut Kurkijoen kansallispuvun toteuttamiseen v. 1950 sekä valmist-

tuttanut pitäjän viirin v. 1955. Viirin onkin saanut suuren kysynnän ja siitä on täytyy ottaa ussia painoksia.

Rahallisesti on säätiö tukenut myös monia eri tavoitteita. Kurki-Säätiö on myöntänyt 114 opintolainaa ja 1530 opintoavustusta niille nuorille, joiden vanhemmat ovat olleet kirjoilla Kurkijoenlla. Näiden yhteissumma nousee yli 250.000 markan. Lisäksi säätiö on tukenut nuorisoseuratyötä ja avustanut Kurkijoen matkayhdistystä. Säätiö on osallistunut myös merkittäväällä tavalla Kurkijoen murteen ja teouden tallentamiseen. Myös Kurkijoki-seura on saanut säätiöltä avustusta noin 3.600 markkaa. Pitäjän historian ja kyläkohtaisen kirjan hinnoittelussa on pitäjäläisille lahjoitettu noin 35.000 markkaa. Näin nämä arvokkaat kirjat ovat olleet kaikkien hankittavissa suhteellisen halvalla hinnalla.

Säätiön piirissä on jatkuvasti pyrittä estämään uusia työnuotoja, jotka olisivat toteuttamiskelpoisia ja joiden vaikutus tapaasi mahdollisimman monta kurkijokelaiskotta. Kaikissa avustus- ja muissa toimempeiteissä on sosiaalinen näkemys sivutettu ja katsottu, että jokainen koti on samassa asemassa ja jokaisella on samat oikeudet. Toi-

Kurkijoen nuoriso-seurat toiminnasta

Vuonna 1920 oli Kurkijoenlla toiminnassa seuraavat nuorisoseurat: Alhon, Aromäen, Elisenvaaran, Ihojärven, Korpiisaaren, Lapinlahden, Mikriän, Riekkalan, Savojan ja Sorjon nuorisoseurat ja v. 1932 perustettiin vielä Haapaavaaran nuorisoseura. Useimmat näistä kuitenkin vähitellen nukahttivat. Syitä tähän lienee ollut monia, mutta ratkaisevasti vaikutti innokaiden ja aikaansa uhravien »vetäjien» puute. Kuusi mainittuista seuroista ei kuitenkin voimaperäisesti talvisotaan saakka. Nämä olivat Alhon, Aromäen, Elisenvaaran, Haapaavaaran, Mikriän ja Sorjon nuorisoseurat.

Alhon nuorisoseura

perustettiin v. 1914 ja sen esimiehenä toimi aluksi kansakoulunopettaja K. K. Tyyni. Toiminnassa elettiin suuren alkunostuksen kautta vuoteen 1918, jolloin sotatapahtumat vaikuttivat masentavasti seurain toimintaan. Herätettiin ajatus seurain toiminnan lopettamisesta, mutta esimiehen rohkaisevat sanat aiheuttivat päätökseksi, että seurain toimintaa jatketaan edelleen. Toiminnassa seurasi henkinen lamanaus, johon osittain vaikutti oman talon puute. Kun seura v. 1929 sai oman talon, alkoi toiminta vilkkaana. Seura toimi aina enemmän sisäisänpäin. Monenlaiset opintokerhot, kuoro- ja orkesteritoiminta,

vottavaasti uudet voimat tulevat löytämään uusia ideoita toteutettaviksi säätiömme työsaralla.

Kurki-Säätiöllä on ollut onni saada hallituksensa ja valtuuskuntaansa uskollisia jäseniä, jotka ovat monia vuosia uhranneet ajastaan säätiön hyväksi. Perustamisen yhteydessä valittu valtuuskunnan ja hallituksen jäsenistä on vieläkin eräitä mukana. Näistä mainittakoon Albert Eklund, Juhon Heinonen, Pekka Kiiski, Johannes Kojo, Elii Rahiala ja Juhon Toivainen. Säätiön ensimmäisenä sihteerinä ja asianhoitajana toiminnut Pekka Kyytinen oli tähän vuoteen asti valtuuskunnan varajäsen. Hänen ylläpitävä poismenonsa kesällä 1974 oli nusertava tappio kurkijokelaisudelle. Juhon Toivainen on toiminnut pitkäaikaisena säätiön asiamiehenä. Nykyisin valtuuskunnan puheenjohtajana on Juhon Heinonen ja hallituksen puheenjohtajana Eero Huittinen.

keskustelutaluisuudet ja retkeilyt olivat seurain ohjelmassa. Myös seuralehti Virittäjä toimitettiin yhteensä noin 90 numeroa. Naapurikyän Särkijärven osuus Alhon nuorisoseuran toiminnasta on hyvin merkittävä. Myös seurain viimeinen esimies Toivo T. Kiiski oli Särkijärveltä.

V. 1908 perustettu Aromäen nuorisoseura vaikutti huomattavasti enemmän ulospäin kuin Alhon nuorisoseura. Seuran torvisoitokunta lopottilaisen Antti Korjosen johdolla esiintyi yhdessä kirkonkyän soitokunnan kanssa mm. Lopotin Linnamäellä juhannusjuhilla. Aromäen soitokunta oli saanut innokkaita vaskenpuri-
jolta» myös naapurikyylästä Haavikolta. Monet soitajat tarvittaessa avusivat Lopotin torvisoitokuntaa sen vieraillessa naapuripiitäjen juhilla. Sekakuoro toimi myös Aromäellä. Tosin viimeisnä vuonna kuoro muuttui naiskuoroksi, koska mieslaulajista oli jatkuvaa puutetta. Omlen itämien ohjelmansuorittajana tällä naiskuorolla oli merkittävä osuus. Sen toiminta koittui suureksi hyödyksi kuoron musikaalisille jäsenille, joita oli myös naapurikyylästä Oksentiinmäestä.

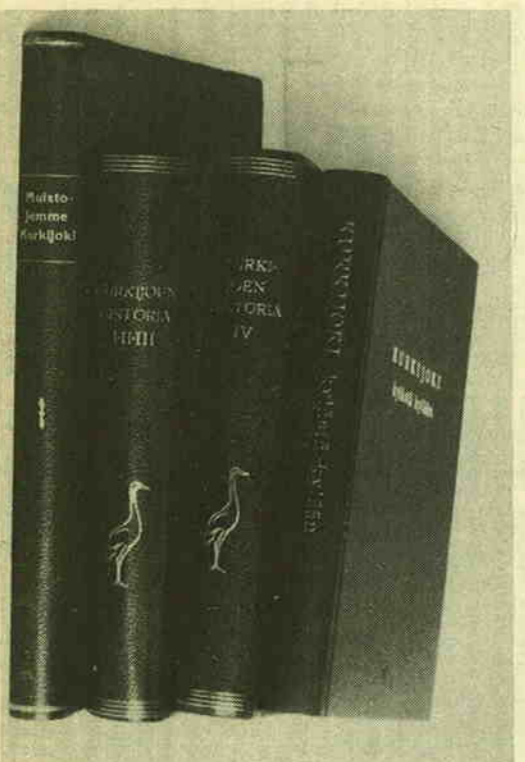
Näytelmäharrastus oli myös vireää. Seura alkoi vierailulla mm. Lopotissa ja Aholla esittäen suurile katsolajoukolle sen ajan tunnettuja näytelmiä, kuten Roinilan talossa, Juhannusjuhilla ja Tuukijoenlla. Seura toimitti myös omaa Kipinä-lehteä ja piti opintokerhoa. Mainittu lehti sai nuorisoseurapiirin kilpailussa I palkinnon.

Seuran toimintaa väkkuetti oman talon puute. Kansakoulun tiloissa toimittiin ja koulun kellarissa olivat seurain näyttämötarvikkeet. V. 1934 seura osti Pekka Anttosen perikunnalta tontin rakennuksen. Rakentamisen keskeytti sota, mutta kuitenkin oli päästy oman kaaton alle ja esim. itämien voitoin pitää väliaikaisessa »sälissä» Lähellä oli maantien varrella urheilupaikat kesäjuhlien urheilukilpailuja varten. Seuran urheilijoista muistettakoon Aune Jusilainen, joka oli kaksi kertaa piirrin mestari naisten hiidoissa.

Erikoisesti on muistettava Matti ja Antti Litusen työ seurain hyväksi. Viimeinen esimies oli Aarne Rohta.

Elisenvaaran nuorisoseura

perustettiin v. 1902 ja 10 vuotta myöhemmin valmistui seuralle oma talo. Suuren taajaman nuorisoseuralla olivat kaikki mahdollisuudet toiminta. Löytyi myös innokkaita ohjajia, joilla oli ideoita ja rohkeutta niiden toteuttamiseen. Elisenvaaran nuorisoseura toimi monin tavoin asemansuodun kulttuuritarpeita tyydyttäen. Näytelmäharrastus oli seurain päätötoimintamuoto. Asemansuodun väesio sai nauttia taitteellisista näyttämöesityksistä. Näytelmien ohjaamisen seura käytti palkattuja ohjajia. 1930-luvulla saatettiin esittää talvikauteen 5—6 kokoilian näytelmää. Se oli todellista teatteriharrastusta, joka tarjosi myös lähkylien asukkaalle mieleenpainunetta teatteriesityksiä. Kaikki parhaat kotimaiset moniosaiset näytelmät esitettiin ja monia ulkolaisia näytelmiä suoraan käännöksinä. Elisenvaaraassa toimi silloin kansakoulunopettajana, myöhemmin Nektalan lapsikuoron joh-

Kurki-Säätiön julkaisemat teokset. Alhna kuvateos Muistojemme Kurki-joki. Keskimmissenä 4-osainen (osat I—III yhdessä) Kurkijoen historia ja yhinä ns. kyläkohtainen kirja Kurkijoki kylästä kylään. Valok. Rainar Hakulinen.

Sanomalehti Kurkijokelaisen nykyinen toimittaja Uno Varjus työpöytänsä ääressä.

Sanomalehti Kurkijokelainen

Lehden syntysanat lausuttin hallituksen ensimmäisessä kokouksessa 29.9.1946. Tällöin hallituksen sihteeri maisteri Pekka Kyttinen ehdotti yhteisen lehden aikansaamista. Lehti ilmestyykin noin 3 vuoden kuluttua marraskuussa 4-sivuisena ja 4-palstaisena. Lehden toimitusneuvoston muodostivat Pekka Kiiski, Heikki Kiiski (Savoja), Heikki Kiiski (Haavikko), Kaaprio Huittinen, Juho Tukka, Jaakko Hämäläinen ja Pekka Kyttinen. »Tarkoituksenamme on tämän lehden kehittämisen kautta kaikkia kurkijokelaisia yhdistävään sanaan löytäminen ja luominen», mainitsse toimitusneuvosto ensimmäisenä.

mäisessä numerossa. Joulukuussa 1949 ilmestyi vielä kaksi lehden numeroa, joista kolmas oli jo 6-palstainen.

Vaimatommasta lehti siis alkoi. Nyt tämä »Kurkijokelaisen ja karjalaisen hengen vaalija ja ajankohdastusten kysymysten selvittäjä» on saavuttanut 25 vuoden iän. Ei ai-noistaan kurkijokelaisten yhdistäjänä, vaan myös Loimaan seudulla tärkeänä tiedotusvälineenä on Kurkijokelainen saavuttanut merkittävän aseman. Ensimmäisenä toimittajana oli Toivo Taitonen. Parin vuoden kuluttua Juho Toivainen otti vastaan toimittajan tehtävät ja hoiti niitä 11 vuotta. Teuvo Ahokas toimitti sitten lehteä vuoden, samoin Kirsti Haavisto. Nykyinen toimittaja Uno Varjus on sen jälkeen vastaanottanut toimittajan tehtävistä 10 vuotta. Nykyisin lehti ilmestyy 7-palstaisena.

nen evakkoon lähtöä. Seuralla ei ollut omaa taloa, vaan vierassa tiloissa pidettiin juhlia ja muita tilaisuuksia. Jaakko Aulason puhtisuoja ja Sikstus Oksan iso väja toimivat usein juhlasalina. Edelheimen voittin varustaa pienellä näyttämöläkin. Ulkoisia puutteita ei siis voinut kehua ja täytyi ihmetellä sitä sitkeyttä ja sitä henkistä vireyttä, joka vallitsi kyän nuorten mielisissä. Seuralla oli oma sekakuoro, jonka johtajana toimi Eino J. Pajari. Oma tanssijoukkue esinyi seurain kesäjuhlassa ja kerran piirin täyrijuhlassakin. Uskallettiinpa vierailulla näytelmällä Ahossakin. Oma seuralehti Sarastus kuului nuorten henkisten harrastusten tuotteisiin. Se oli eräänä aikana Kurkijoen nuorisoseurapiirin paras seuralehti.

Seuran esimehänä ehtivät toimia Eino J. Pajari ja Toivo Valkkaapä.

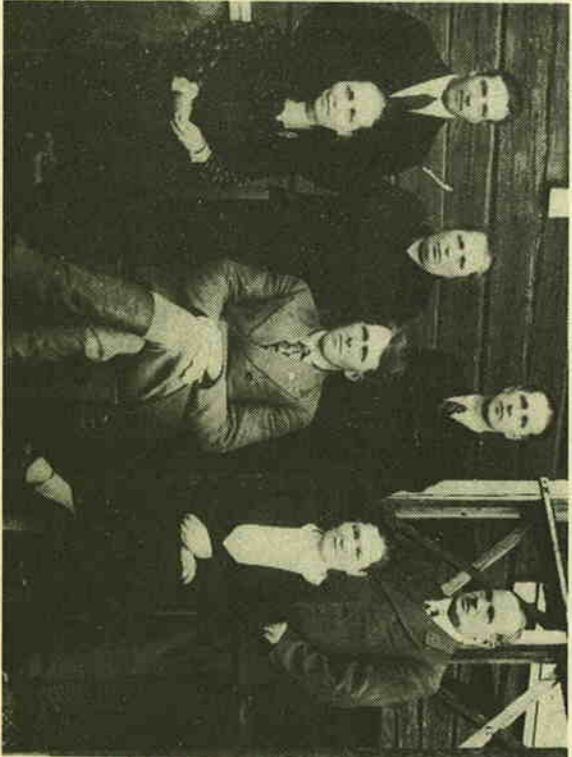
He molemmat olivat innokkaita nuorisoseuramielisiä. Seuralla ei ollut omaa taloa, vaan vierassa tiloissa pidettiin juhlia ja muita tilaisuuksia. Jaakko Aulason puhtisuoja ja Sikstus Oksan iso väja toimivat usein juhlasalina. Edelheimen voittin varustaa pienellä näyttämöläkin. Ulkoisia puutteita ei siis voinut kehua ja täytyi ihmetellä sitä sitkeyttä ja sitä henkistä vireyttä, joka vallitsi kyän nuorten mielisissä. Seuralla oli oma sekakuoro, jonka johtajana toimi Eino J. Pajari. Oma tanssijoukkue esinyi seurain kesäjuhlassa ja kerran piirin täyrijuhlassakin. Uskallettiinpa vierailulla näytelmällä Ahossakin. Oma seuralehti Sarastus kuului nuorten henkisten harrastusten tuotteisiin. Se oli eräänä aikana Kurkijoen nuorisoseurapiirin paras seuralehti.

Seuran esimehänä ehtivät toimia Eino J. Pajari ja Toivo Valkkaapä. He molemmat olivat innokkaita nuorisoseuramielisiä. Seuralla ei ollut omaa taloa, vaan vierassa tiloissa pidettiin juhlia ja muita tilaisuuksia. Jaakko Aulason puhtisuoja ja Sikstus Oksan iso väja toimivat usein juhlasalina. Edelheimen voittin varustaa pienellä näyttämöläkin. Ulkoisia puutteita ei siis voinut kehua ja täytyi ihmetellä sitä sitkeyttä ja sitä henkistä vireyttä, joka vallitsi kyän nuorten mielisissä. Seuralla oli oma sekakuoro, jonka johtajana toimi Eino J. Pajari. Oma tanssijoukkue esinyi seurain kesäjuhlassa ja kerran piirin täyrijuhlassakin. Uskallettiinpa vierailulla näytelmällä Ahossakin. Oma seuralehti Sarastus kuului nuorten henkisten harrastusten tuotteisiin. Se oli eräänä aikana Kurkijoen nuorisoseurapiirin paras seuralehti.

Seuran pitkäaikaisina esimehinä toimivat K. Vairita ja Juho Toivainen, jotka molemmat olivat yli 10 vuotta esimehen tehtävissä. Laina Näykki oli esimehenä 10 vuotta. Tässä yhteydessä on muistettava Kurkijoen Osuskaparan toimittajajäsen Matti Luttunen, joka oli voimakkaan nuorisoseurahengen läpituokema persoona. Hän oli mukana koko sydämellään niin Elisenvaaran nuorisoseuran kuin myös kotikyliänsä Aromäen nuorisoseuran toiminnassa.

Haapavaaran nuorisoseura

oli pitkäjäme nuorisoseurojen kuopus. Se perustettiin v. 1932 ja ehti täten toimia vajaa 7 vuotta en-

Elisenvaaran nuorisoseuran johtokunta vuodelta 1952, vasemmalta istumassa Laina Näykki, Juho Toivainen ja Anna Kittunen, seisomassa Johannes Luuka, Hanna Korhonen, Eino Koskela ja Matti Luttunen.

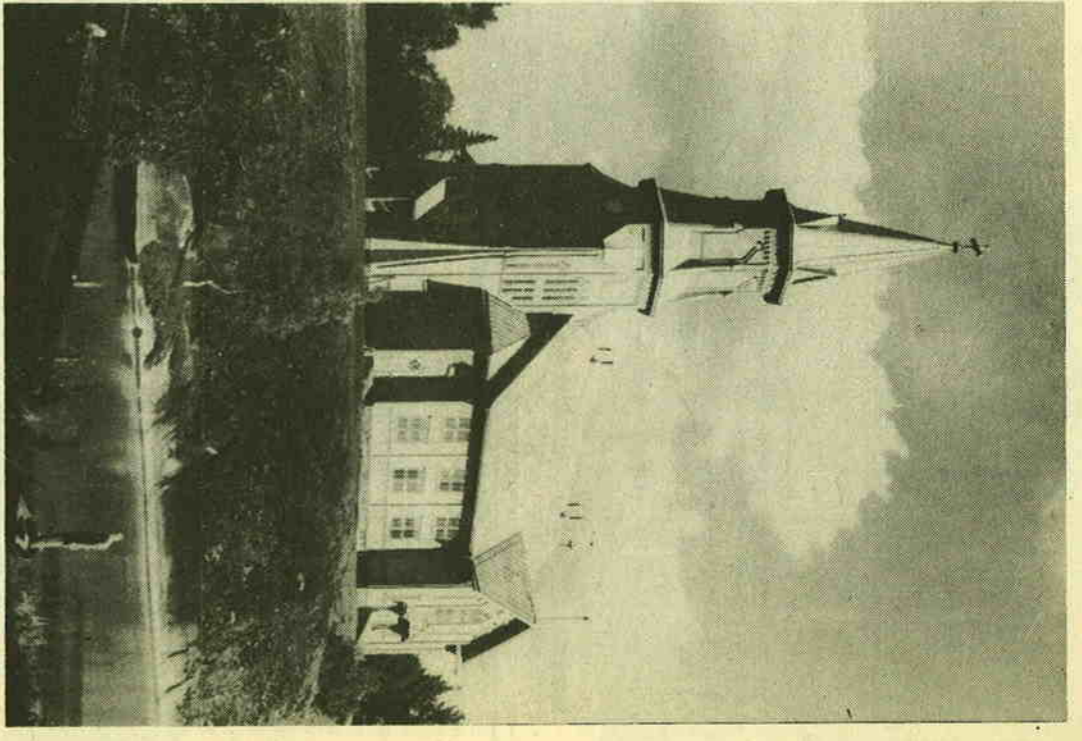
nuorisoseuramielisiä. Seuralla ei ollut omaa taloa, vaan vierassa tiloissa pidettiin juhlia ja muita tilaisuuksia. Jaakko Aulason puhtisuoja ja Sikstus Oksan iso väja toimivat usein juhlasalina. Edelheimen voittin varustaa pienellä näyttämöläkin. Ulkoisia puutteita ei siis voinut kehua ja täytyi ihmetellä sitä sitkeyttä ja sitä henkistä vireyttä, joka vallitsi kyän nuorten mielisissä. Seuralla oli oma sekakuoro, jonka johtajana toimi Eino J. Pajari. Oma tanssijoukkue esinyi seurain kesäjuhlassa ja kerran piirin täyrijuhlassakin. Uskallettiinpa vierailulla näytelmällä Ahossakin. Oma seuralehti Sarastus kuului nuorten henkisten harrastusten tuotteisiin. Se oli eräänä aikana Kurkijoen nuorisoseurapiirin paras seuralehti.

Mikriän nuorisoseura Riento

oli perustettu ennen maamme itsenäistymistä. Eri maalaistalojen tiloissa kokoonnuttin, kun omaa taloa ei ollut. Forsbackan isossa pirtissä harjoitettiin näytelmäkerho isojakin näytelmiä. Palava into oli silloin nuorilla ja rohkeutta tarttua vaativinkin tehtäviin. 1930-luvulla seura sai ostaa oman talon. Se oli entinen työväenyhdistyksen talo. Mainittu yhdistys lopetettiin, koska toimintaa ei ollut ja toimitaan ha-lukkaita henkilöitä oli liian vähän. Kyän isännät menivät takuuseen lainoista ja näin sai seura toiminnalleen välttämättömän ja tarkoituksen sopivan talon. Seuran pirtissä toimi Hilja Huittisen johtama sekakuoro, jonka ohjelmanumerot olivat monien juhlatilaisuuksien kohokohtia. Niinpä kuoro juhlisti laulullaan monia perhejuhlia, kuten häitä ja hautajaisia. Se lauloi myös iltamissa, hengellisissä tilaisuuksissa ja yleisinä juhlapäivinä järjestetyissä kansanjuhissa. Toimintaa sisältävät tiedustit myös oimintopiirit sekä kesäjuhlat urheilukilpailuineen. Mikriän ja naapurikyän Rähävaaran miesten voimainkeutus köydenvedossa oli aina juhlien odotettu kohokohta. Seuran ensimmäisenä esimehenä oli Juho Ahokas ja viimeisenä Veikko Tiainen.

Sorjon nuorisoseura

perustettiin v. 1913. Tämänkin aloitti toimintansa tilapäisissä suojissa. Huutomaan kyän Soikkein vanhan rakennuksen suuri tupa oli monien illanviettojen pitopaikkana, kunnes v. 1930 saatiin oma talo, jossa oli mm. sali näyttämöineen ja pukuhuoneineen. Seuran toiminta oli varsin vilkasta. Kansantanssijoukkue harjoitettiin ja käytiin esiintymässä naapurikyliissä sekä oman pitäjän alueella ja myös naapuripiirissä Parikkalassa. Sorjon luonto antoi erinomaisia puutteita ulkoilmanäytännöille. Monet ns. harjukoupat eli pukurit muodostivat amfiteatterimaiset puutteet ja tarjosivat katselijoille parhaiden mahdollisten ympäristön näytelmien seuraamiseen. Niinpä näytelmä Juhannusruulilla esitettiin Jaak-

Kurkijoen kirkko

Yleensä kohosi Laatokan rantakalliolle hyvin hoidetun kirkkopuiston ympäröimänä seurakunnan viimeinen kirkko, joka rakennettiin puusta vuosina 1878—1880 arkkitehti Frans Sjöstromin tekemän piirustuksen mukaan. Kirkkotoriin huippu kohosi 52,5 metrin korkeuteen. Sellaisena se juhallisella ja hartaalla tavallaan ensimmäisenä tervehdi tulijaa, joka kouluttian hedelmällisen pellon keskise kulkevaan. Tenhoava oli näky, joka aukeni silmäin eteen: kirkkotorni oli itse kirkko lehtevän tai huurreisen, tietä reunustavan puistikon takaa julisti ihmismieleen hartautta ja muistutti sanattomalla kielellään kottiseurakunnan olemassaolosta. Ei vain allekirjoittaneen, vaan monen muunkin seurakunnan jäsenen mieli on herkästyntä tämän näyn edessä. Kurkijokelainen olikin kirkkoihminen. Ahkerasti kodeista käytiin jumalanpalveluksissa, vaikkakin viime aikoina monet hyvät ajalliset harrastukset olivat tulleet monille esteeksi. Juhallisista oli jumalanpalvelus Kurkijoen kirkossa sille ominaisessa hartautta synnyttävässä ympäristössä. Kaksi asiaa on jäänyt lähtemättömästi kirkossa istuvan mieleen. Alttaritaulu »Syninen vaimo Jeesuksen jalkain juuressa», jonka on maalannut rouva A. Sälthin, piti jo sanattoman saarnan kirvilliselle tunnolle. Väkevää voiton kieltä julisti alttarin ja saarnatuolin yläpuolella olevassa kaaressa kirjoitus: »Jeesus Kristus sama eilen ja tänä päivänä ja myös iankaikkisesti.» Kirkossa viihdyttiin ja siellä istuttiin jumalanpalveluksessa loppuun asti. Kirkko oli uskonnollisen elämän pääpaikka ja jumalanpalveluksineen ja monine uskonnollisine juhlaineen. Siellä vihittiin useimmat avioparit. Useimpien nykypoiven perheen isien ja äitien muisto elämänsä tätä kohdalta vie heidät rakkaan kotipiirittänsä kirkkoon, jonka alttarin ääressä he olivat kasteenhiittonsa uudistaneet. Samassa kirkossa ovat monet seurakunnan jäsenet polvi polvelta saaneet kasteensa vanhan, vuodelta 1744 säilyneen kasteenmaljan ääressä. Vieläkin rakkaampana säilyy kirkko sen tähden, että sen juurella kalteimman uhrinsa antaneet sotiemme sankarit ovat saaneet leppokalkansa juhallisten riippakoirujen suojassa, jotka miltei maahan saakka ulottuvine rivoineen hyväillen jäivät suomalaisen koivun sitkeydellä suojaamaan sankarten hautaa.

— M. M. H e l i ö v a a v. 1941, Kurkijoen kappalainen.

ko Lankisen maalla olevilla pukurilla. Nuorisoseuralla oli myös oma orkesteri, joka soitti seurain kuitmissa. Vakituksena vierailijana kuuluu orkesteriin Oskari Toimela Parikkalan puolelta. Hän saapui hevosella avustamaan ja toi soittopelinsä, urkularmoonin, tullessaan. Seuran monivuotisena esimehenä toimi Oskari Markkula.

vaali kuittuurin leikkiä

Kurkijoen Osuusmeijeri

Syksyllä 1894 Kurkijoen maamiesopiston silloinen johtaja A. E. Lång, agronomi Ewald Relander ja Kurkijoen kappalainen Gustaf Peterson (nyöb. Arokallio) lausuvat osuusmeijerin syntysanat. Vuonna 1895 pidetyssä neuvottelukokouksessa ilmoitettiin 402 henkeä osakaaksi, joista lopulta 391 oli valmis perustamaan pitäjään yhteisen osuusmeijerin.

Vuosina 1895—1897 tapahtui varsinaisen meijerin rakentamisen. Valtiolta saatiin vuokratuksi 25 vuodeksi kalliointi Turkuai-semiemi, jolle meijeri rakennettiin. Suuri kaksoikkokorkeinen rakennus näkyi kauas Raholan ja Lopotin suuntiin. Rakennuksen yläkerta oli rakennettu puusta ja varattu henkilökohtaan asunnoksi. Tilhissä meijerin alakertoksessä oli iso meijerisali kerman vastaanottoholoneen ja kirkkuiheen, hapatushuone, konttori, isännöitsijän toimisto, laboratorio ja jäähdytysruone. Vaihauksen alla oli jääkellari. Määlijäsuojelutuksen ajalta oli pihan vieressä myös talli. Sortavalan maankellari ja aivan tien varrella entinen sikalatarakennus, muisto ajalta, jolloin meijertoiminnassa pidettiin välttämättömänä sikalan ylläpitämistä. Rannalla olivat sauna ja pumppuhuone sekä laiturivereneellä tulevia kermantuojia varten.

Alussa oli eri puolilla pitäjää kuorima-asemia, joissa maito separoitiin. Tästä tavasta luovuttiin myöhemmin ja vuodesta 1904 meijeri toimi kermameijerinä. Maanviljelijät haarkivat itse separaattorit ja maidon separoiminen tapahtui kotona.

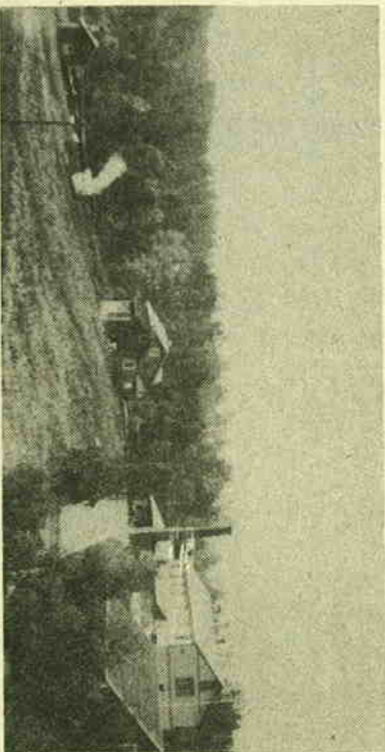
1.000 kg voita päivässä

Päivittäin kirmuttiin usein kolme kinnulista ja parhaina päivinä valmistui noin 1000 kiloa voita. Alussa oli käytössä kaksi pientä pystykirnua sekä erillinen suolaus- ja vai-vausöpyttävä, mutta myöhemmin kalusto uusittiin ja pari vuotta ennen talvisotaa hankittiin 3000 litran vetoinen makava kirnu oli silloinen uutuuus. Voin osti melkein kokonaan Saimi Vehala Viipurista. Myöhemmin voi vietiin Vaholle. Kirmupitiäin suurin ostaja oli Kirvun Osuuskauppa. Pitkäaikaisina voimeijerikköinä toimivat Hanna Salminen ja Suoma Tuura, joista varsinkin viimeksimainittu teki meijerin palveluksessa erittäin ansioikkaan päivätyön.

Meijerin yhteydessä oli

mylly

jonka koneistona oli kaksi jauhin-kiiviparia ja yksi kauran kuorimakiivipari, rynnäsärkitä ja mankeili. Maksu perittiin viljassa. Ruishetdon jauhattajia antoi 5 litraa jyvää, mutta jos joku halusi lestyjauhoja, sai luovuttaa viljaa kaksoikkertaisen määrän. Rantakyläläiset ajoivat meijerille usein moottorivenettä. Tämän takia laituruilla liikkui kiskoja pitkin vinssin vetämä vauvu, jolla viljasäkit ja kermä-astiat vedettiin rannasta ylös. Jauhosaakki puolestaan menivät siten alas myl-läin tottuneesti hoidellessa vinssiä. Kyllähän joskus joku myllymies yrityi itsekin laskea vauvua, mutta monta kertaa toppari tuli eteen liian aikaisin ja aiheutti äkkikipysähdyksen. Silloin menivät järveen se-ka jauhosaakit että kyydyssä ollut myllymies. Myllyäin tehtäviä hoiti vuodesta 1924 Jaako Taskinen.

Kurkijoen Osuusmeijeri Sortavalan meneväitä maantielä nähtynä. Valok. Pekka Teräntö.

Meijerin yhteyteen valmistui v. 1929

sirkkellisaha

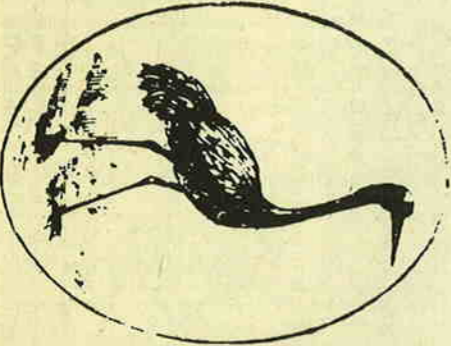
joka sahasi päivittäin 80—100 tukkia. Koska mylläri toimi myös sahurina, aloitettiin sahaus jauha-tuksen päätyttyä. Myöhemmin sahattiin kolmena päivänä viikossa. Tämä järjestely johtui myös osittain siitä, että käytövoimana ollut 65-hevosvoimainen höyrykone ei riittänyt voimaan lähteeksi samanai-kaisesti kaikille koneistoille. Mat-kitseksi katkille koneistoille. Mait-ritakoon, että konehuone oli myl-ly- ja saharnesten suosioma lämmit-telypaikka. Suuri sisäänmuruurattu höyrykatrilla piti konehuoneen lämmön kuumana talvipakkasal-lakin. Pitkäaikaisena koneenkäy-täjänä toimi Hannes Hakulinen. Hänen tehtäviinsä kuuluivat myös kaikkien koneistojen korjaukset ja huolto.

Meijerin kuljetukset Elisenvaa-ran asemalle hoidettiin ensin hevo-sella, kunnes rovasti Arokallio sai johtokunnan ostamaan 1920-luvun alussa kejuvetoisien käytetyn au-ton. Myöhemmin meijerillä oli ns. seksiautoja, joissa kuljettajain li-säksi sai olla 5—6 matkustajaa. Autonkuljettajina toimivat Juhko Korjonen ja Väinö Ryyhä.

Isännöitsijänä toimi monta vuot-ta Lyylä Merilä. Hänen tehtäviinsä kuului koko laitoksen kirjanpito.

Johtokunnan puheenjohtajina

ovat olleet seuraavat henkilöt: rovasti Gustaf Petterson (Arokallio) 1895—1910, kappalainen G. Olson 1910—1913, agronomi C. Cleve 1913—1919, kelloseppä E. Hurme 1919—1921, maanviljelijä Antton Hartikka 1922—1930, maanviljeli-jä Antti Taskinen 1930—1931 ja maanviljelijä Vilho Piilinen 1931—1952.

Meijerin käyttämä voipakkauksen merkki.

Sorjon ruotsalaisuus

Suurina nälkävuosina 1866—67 siirtyi Pohjanmaalta pääasiassa ruotsinkielistä väestöä Kurkijoen pitäjään Elisenvaaran ja Parikka-lan pitäjän väimälle. Tämä alue kuului silloiseen Kurkijoen hovitilaan ja oli hovineuvos A. von Ette-rin omistuksessa. Tulokkailta oli ammattitaito. He olivat melkein kaikki puuseppinä. Ja mikä tärkein-tä, heillä oli palava halu raivata peltoa seudulle, missä ei hallia ollut jokakesäisenä vieraana, kuten Poh-jannaan sotisilla kottiseudulla. Eisiis ollut mikään ihme, että hovi-neuvos von Etter suostui melhilhyvin tulokkaiden suunnitelmiin, sillä synkkää korpea oli tämä lahjoitus-maa-alue vielä 1850-luvulla, jolloin Kurkijoen Martanaaraan kylästä tullut Parttyli Lankinen oli uskal-tanut uhmata korpea ja rakentanut mälle hiirsinötkkinsä. Korvenrai-vaus jatkui nyt näiden Ala-Vetelisiä, Kruununkylästä, Pietar-saaresta ja Teerjärveltä muutta-neiden »timpemmannien» toimesta. Ja se kantoi kauniin hedelmän. Metsissä oli riistaa. Siellä oli myös petoja. Susi ja kahu olivat melko yleisiä vieraita Karjalaunnoissa. Asutus alkoi kuitenkin vaikeuksis-ta huolimatta kohentua ja Pohjan-maalta tuli lisää väkeä. Nyt heidän joukossaan oli jo suomenkielisiäkin. Ruotsalaisuus oli kuitenkin vallalla kylässä 1910-luvulle asti ja alkoi sen jälkeen vähitellen vähen-tyä. Vuonna 1916 oli ruotsinkielisiä kylässä 133 henkeä. Olihan mah-

Tervun vesillä

Mikä silmiä hivelevä näky Ter-vun hovin laiturista. Siinä on edes-sä lahti peilitynänä. Aurinko kinn-vanhat herraskartanot, jotka ovat nähneet kaikkien yleisimmän loiston ja olivat nyt kaikkein vä-hempiosasten kotina, kunnallisko-tina. Rannalla on ryhmä lehtikuu-sia, ylempänä iso lehmus, jonka varjossa Uno Cygnaeus on vihitty avoliittoon. Uuden saunan edessä on ankkä- ja joutsenlampi. Toisella sivulla navetta ja talli sekä Suomen ensimmäinen meijeri. Täällä on historialta, romanttikkaa ja luon-nonkaunutta. Emme viivä kauem-min, vaan jatkamme matkaa. Kaartamme vasemmalle. Taakse jää kaunis Hovin ranta, oikealle Pensaari ja Herrunuki. Sivutamme Limnansaren ja Haukkasain.

Pauli Kojo:

KURKIA

Punertuvan pilven alla kurkisima korkealla soutaa suon ja metsän yli — Avara on illan syli.

Ehkä joskus päättäit pääsi kurtsun kuuliet ikävääsi,

laulun ilmain aarniosta. Katsettasi älä nosta. Värisevän tähden alla kurjet huutaa korkealla...

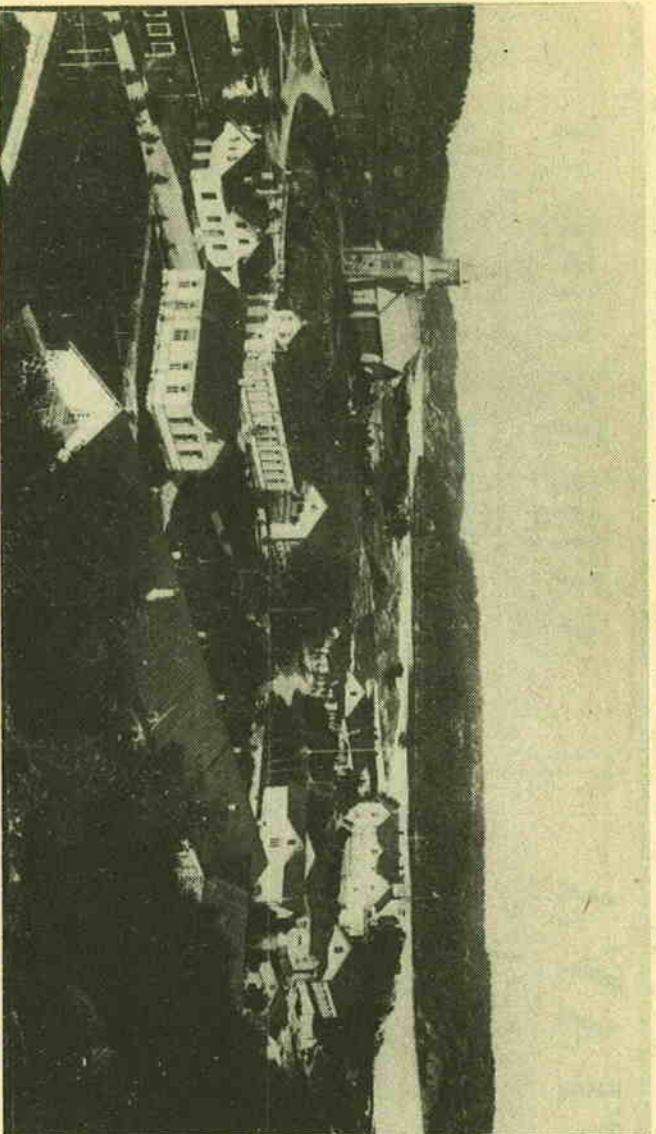
dotonta suomalaisen ympäristön syntyneen toiskielisen yhdyskunnan säilyä, koska se asutuksen laajen-tuessa ei ollut enää kovinkaan eris-terveys asemassa. Suomen kieltä ruvettiin oppimaan ja niin Björk-lundit Haglundit, Kalmit, Hongel-It, Forsbackar ja monet muut myös naapurikyliin sijoittuneet perheet suomalaisistuvat. Avioitettujen joh-dosta nuorisoo suomalaiset vähitel-len kokonaan. Vanha kantajoukko säilytti pohjalaisen luonteensa ja äidinkieltensä.

Vuonna 1890 perustettiin yksio-petajainen ruotsalainen kansa-koulu kylään, jonne siis muodostui Laatokan-Karjalassa harvinainen ruotsalainen koulupiiri. Koulun ensimmäinen opettaja oli Hanna Mellberg. Koulu sai aluksi valtion apua, mutta kun v. 1909 kylään pe-rustettiin suomalainen kansakoulu, avustus vähitellen pieneni ja lopputi kokonaan 1930-luvulla. Tämän jäl-keen Sorjos svenska folkskola toi-mi talvisotaan saakka yksityisen avun turvin. Suurimpia lahjoittajia olivat Svenska Folkskolans Vän-Viipurin ruotsinkieliset avustajat koulu. Vuonna 1923 oli oppilaitta 9—13 ja talvisodan jälkeen Karja-laan palatessa löytyi vain yksi ruot-sinkielinen oppilas, jonka täytyi turvautua suomalaiseseen opetuksen. Koulun viimeinen opettaja oli Ester Sofia Fagerlund.

Käännämme Lauvaitsaaren sisä-puolta, sinne jää Ukomenä. Ohit-tamme Uurtaavin saunat ja Munk-kisaren. Saavumme Lauvaitsaaren salmeen (Uittoon). Siinä täytyy moottori melkein pysäyttää ja ajaa hyvin hitlaa, muuten on kiveillä. Vasemmalla on Rönönlahdi ja lam-pi. Kaartamme oikealle ja sivutam-me Siikasaaren sekä Mälisaaren. Mälisaaren kohalta lähtee noin 3 kilometrin pituinen Kiiskansalmi, joka yhtyy toisesta päästään Kal-kisalosta tulevaan väylään. Tämä on eräs kaikkien kauneimpia salmi-viitä. Käännämme oikealle ja poikkeamme Lauvaitsaareen, jossa nousumme vartiotorniin. Kivestä on sen ihmisen sydän, jos se ei iii-kähda sen näyn edessä, mikä täällä silmiemme eteen avautuu. Koko Laatokka silmiemme edessä. Kuvi-telkaamme se peilitynänä, kan-gastuoksinen, jolloin saaret roikku-vat taivaalla. Ympäriällä on suuri luonnonrauha ja hiljaisuus. Ei, sitä ei voi kuvata, se täytyisi jokaisen it-se elää mieleessään ja muistossaan. Tämä Lauvaitsaatrian oli meille kaikille tuttu ortivarsalattumme, samoin tutut sen asukkaat. Siellä asui Kuokkasen perhe. Lokakuun 7. päivänä 1939 saari miehitettiin liikekannallepanomääräyksellä, ja sen jälkeen moni Suomen mies poikkesi siellä sotavuosina.

Kun katsomme tornista, näkyy oikealla Kurkiniemen majakka ja sen takana Hittolan Marjasaari ja Haraluoto. Kauempana näkyy Kärisälmen rannikko, mistä eri-koisesti erottuu kaikille tuttu Waldhoffin savupiippu. Vasem-malla on Verkkosaari ja suoraan idässä Heinäsaari. Sen takana on Vossinan saari ja vähän vasem-malla Jalajan ja Mökerikön saaret. Koillisessa näkyy Rahmansaari, jo-ka tuli kuuluisaksi vuoden 1941 taisteista. Hyvin kaukana siintä-vät Valamon kirkon kupolit.

Uno V a r j u s.

Kurkijoen maamiesopiston aluetta Linnavuorelta nähtynä. Taustalla Kuuppalan kylää. Valok. J. Kauppi.

KURKIJOEEN MAATALOUS- OPPILAITOKSET

Valtion lunsastettua v. 1871 hovineuvos von Etterin konkurssipesästä Kurkijoen entiset lahjoitusmaat jäi Kurkijoen hovitie valtiolle sillä tarkoituksella, että sinne perustetaan maanviljelys- ja karjakkokoulu Viipurin läänin varten. Koulu aloitti työskentelynsä 1. päivänä maaliskuuta 1875 Kurkijoen maanviljelysopiston nimellä. Opisto toimi aluksi kolmivuotisena käyttäen uusimpia maanviljelysneiteimiä ja uusimpia koneita valmistetaan täten kykeneviä ja kysytyjä työntekijöitä. Opiston johtajana toimi maanviljelyksen ylitarkastaja A. E. Lång vuoteen 1896. Tällöin opisto muutettiin Kurkijoen ylemmäksi maanviljelyskouluksi, jonne pääsyaatimuksena oli lyseon V luokan kurssi. Koulun johtajaksi tuli maisteri Carl Enckell. Uusi muutos tapahtui v. 1910. Tällöin koulusta tehtiin Kurkijoen maamiesopisto, jonka johtajaksi tuli maatalousneuvos J. Erik Hällström. Pääsyaatimuksia helpotettiin. Nyt pääsi opistoon 5 luokkaa oppikoulua käynyt tai vastaavat tiedot omaava. Myös kansakoulun käynnillä oli mahdollisuus päästä opistoon opiskeltuaan kansanopistossa yhden opintokauden. Kalkkien täytyi kuitenkin olla vuoden harjoittelijana maatalousalalla. Opikkurssi oli kaksivuotisen käsittään talvikaudet.

Opiston ohjelmassa tapahtui jälleen muutos v. 1919. Tällöin opintokausi piteni käsittäen nyt kaksi vuotta vuoden ympäri. Kesäaikana oli 4,5 kuukautta kestävä väliharjoittelukausi. Pääsyaatimukset tulivat nyt samoin kuin Mustialassa eli kansakoulukurssin lisäksi vaa-dettiin kansanopiston, maamies- tai maanviljelyskoulun kurssi sekä vuoden ennakkoharjoittelu. V. 1928 ruvettiin antamaan oppilaille opetusta ertkoiskurssilla käytännöllis-tietopuolisesti. Niinpä tehtiin kyvä- ja lannoitusseminareita, käytännössä suoritettiin salaajuttusta, opetiin erilaisten koneiden käyttöä, opetiin maanmittausta, tutustuttiin metsänarviointiin, perhodyyriin eläinten sairauksiin ja kalatalouteen.

Maamiesopisto eli Opisto, kuten paikkakuntalaiset sitä kutsuivat, antoi oman piirensä koko kirkon kylän elämälle. Linnamaan ja Joen välisellä lähes kuuden hehtaarin suuruisella alueella oli parkkymmentä eri tarkoituksiin käytettyä rakennusta aivan Hittolaan mene-

vän tien varrella olevan opistorakennuksen lisäksi. Siellä toimi mm. meijeri, kaksivuotisen käytännöllis-tietopuolinen karjanhoitokoulu sekä yksivuotinen hevoshoitokoulu. Lisäksi siellä oli oppilassaluntola ja ruokala. Opiston opettajia ja henkilökuntaa varten oli asuntoja, josta johtajan asunto sijaitti varsinai-sella opistoalueella kirkon kohdalla. Puutarha ja kaksi opettajien asuntoa olivat erillään Laikkalanlahden puolella Hittolan maantien varrella.

Opisto antoi oman panoksensa Lopotin kulttuurilämpeään. Opiston oppilaita oli mukana monissa seuroissa ja yhdistyksissä evätkä kaikki opettajatkään eristäytyneet sinne Joen toiselle puolelle. Tapana oli myös, että opiston oppilaiden järjestämiin juhlisiin, kuten vappujuhlisiin, pikkujouluun sekä uusien oppilaiden vastaanottoilaisuuksien kutsuttiin Lopotin »kennä». On ihmeellistä, että oman pitäjän alueella sijainneessa oppilaitoksessa kävi perin vähän kurkijokelaisia nuoria miehiä. Heitä ihenne tusinan verran ja heidän joukossaan on yksi naimenkin, nimittäin kurkijokelainen Elli Kauppinen (myöh. Rahiala). Naisoppilaita opistossa oli vain muutamia, joutkossa myös vitrolaisia ja yksi unkarilaisryntienkin.

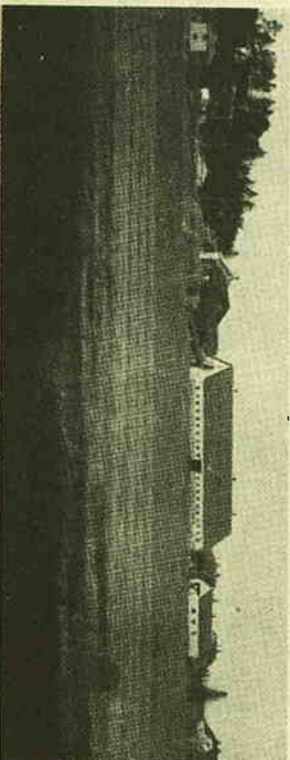
Opiston muina johtajina olivat maanviljelysneuvos Viktor Fagerström vv. 1918—34 ja hänen jälkeensä maisteri Juhana Karttunen talvisotiaan asti. Viimeisistä opettajista mainittakoon maat. metsät. kand. Toivo Castrén, maisteri K. Paatonen, eläinlääkäri Niilo Luikko ja fl. tohtori Veli Räsänen, joka oli kansainvälisesti tunnettu jäkälien tutkija.

Koulutila oli yli 1800 hehtaarin laajuinen ja uittui Raholan kylän alueelta lähelle Aromään kylää, jonka lähellä ns. Kurkisiin peltoilla oli nuoren Karjan kasvatantimisen

käytetty karjattia. Pohjiin kylän lähellä Kuoksvuoren rintteillä oli muonamiesten asuntoja ja opiston alueella karjanhoitajien, hevoshoitajien ja muonamiesten asuntoja, tallit ja kalustovajat. Linnamaan juurella sijaitti lähes 100 metriä pitkä navetta, joka oli rakennettu aikoinaan Linnamäellä veritehtyistä muinaisen linnoituksen kivistä. Täydellä syyllä voi siis kulkea navetan ohi lakki kädessä, kuten eläinlääkäri Kaarlo Gummers eräässä kirjoituksessaan mainitsee. Koulutilan pitkäaikaisena tilanhoitajana oli J. V. Sipilä ja hänen jälkeensä Veikko Penttilä.

On selvää, että koulutilalla ja opistolla oli suuri vaikutus koko pitäjän maatalouteen. Varsinkin lähtäjien maanviljelijät saivat nopeasti uusia tietoja ja virikkeitä ja monet uudet menetelmät koulutilalla kokeiltuina hyödyttivät suuresti yksityisiä viljelijöitä.

Kurkijoen koulutilaan kuului suuri ulkootila Elisenvaarassa. Tämäntilan sai vuokralle agronomi Ewald Relander ehdolla, että hän ruppeaa pitämään siellä maanviljelyskoulua. Näin sai alkunsa Elisenvaarassa Suohovilla ollut Elisenvaarant maanviljelyskoulu. Tämä koulu oli eupäässä käytännöllinen ja oppijaksokaksivuotinen. Yksivuotinen Iä-Karjalan te-topuolinen karjanhoitokoulu aloitti toimintansa v. 1904. Tätä varten oli Suohovilla suuri navetta, jossa perhdyttiin nautakarjan hoitoon. Myös suuri kanala ja sikala kuuluivat tilan harjoittelukohteisiin. Viljeltävänä oli yli 200 hehtaaria peltoja, jota oli saatu mm. soita ojitamalla. Ympäristö tarjosikin vaihtelevaa maanlaatuja viljelyspinta-akaksi ja täten maanviljelyskoulun käytännöllinen harjoittelu sai hyvän koekentän. Stianson tuntu-massa Parikkalan tien varrella olivat koulun rakennukset. Tilalla oli

Elisenvaarant maamieskoulu Suohovilla. Vasemmalla mäellä koulurakennuksia, keskellä navetta ja oikealla johtajan asunto.

Laulu Kurkijoelle

Saa arkinen askare tauota hetken, sydän herkisty hiljaa kuuntelevaksi. Taas teemme me Laatokan rannoille retken, se koskaan ei käy mahdolltomaksi.

Kun nousemme kurkien korkeille teille, rajan rasiitun, tiedäthän, alhaalla tapaa. Ei täällä ainutta estettä melille, tie muistoille auki on, välijä ja vapaa.

Se siinä on, sielusi silmin jo näet, kottiseutusi armaan entisellään. Tutut vaarat, notkelmat, joen ja mäet, siel!' kotia meillä ei enää kellään.

Ja aina kun toinen toisensa kohtaa, yhä yhdistää se, minkä heimmomme koki. Nykytöuhujen yllä vain muistoina hohtaa, oma entinen rakkahin Kurkijoki.

Oli unta käyntimme Karjalassa, uni ihmeen kaunis, valveilla nähdn. Työ katkesi siellä ja jatkamassa, olen täällä kohtalon käskyn tähden.

Pehurin pyynti Laatokalla

Pehuriksi sanottiin nieräisiä sililoin kun kala ei vielä ollut kurtukypsä. Siihen asti nieräimen elele alkailialla suurista syyyksissä. Harvoin sitä tavattiin 60 metria matalammassa vedessä. Laatokka oli tälle kalalle erittäin edullinen järvi, koska sen pohjoisosa oli tavattoman syvä ja pohjassa oli useita harjanteita. Näissä harjanteissa pehური eläi. Muuta kalaa ei siellä juuri tavattukaan.

Ensimmäinen työ oli siimojen selvitys ja pyyntikuntoon laittaminen. Siimat parittiin suuriin laitoihin, joiden reunoissa oli korkit. Näihin painettiin koukut järjestyksesen vierekäin. Tällaisia laitkoita venekunnalla oli kahdesta neljään kappaletta. Kun laitkosta tuli siimaa viittisen kilometriä, ei saksyisena päivänä venekunta pystynyt enempää pitämäänäkään. Venekuntaan kuului tavallisesti kaksi pyytäjä.

Nyt tuli ankkureiden kupujen ja köyksen vuoro. Köydytä piti olla paljon, kun jokaiselle kuvulle oli varattava ainakin 100 metria. Tavallismmin ei kupuja laitettu kuin siiman päihin, mutta joskus käytettiin välikupuja. Oli myös tarkistettava värtämättömät naarausyallineet. Jos siima jostain syyistä katkesi tai juurtui pohjaan, ei muu auttanut kuin ryhtyä naaraamaan. Se ei ollut helppo tehtävä, kun vetä-

myös suuri puutarha Parikkalan ja Haapavaaran tien välisellä alueella. Samalla alueella oli asuntoja, navetta, tallit, paja sekä useita talousrakennuksia. Pitkäaikaisena koulun johtajana toimi agronomi Eino Aitrasinen. Agronomi Oskar Ehrnrooth opetti lähinnä teoreettisia aineita. Koulutilan työnjohtajana oli vuodesta 1931 lähtien Harry Lauren. Mainittakoon, että kysien koulutila oli viimeisinä vuosina vaitton paras tila viljantuotannossa ja kannattavuudessa. Karjanhoitokoulun rakennus sijaitti hieman kauempana Parikkalan tien varrella. Koulun johtajana toimi agronomi Kaarlo Iivonen sekä opettajana hänen lisäkseen Martida Ertlund.

— Rainar H a k u l i n e n .

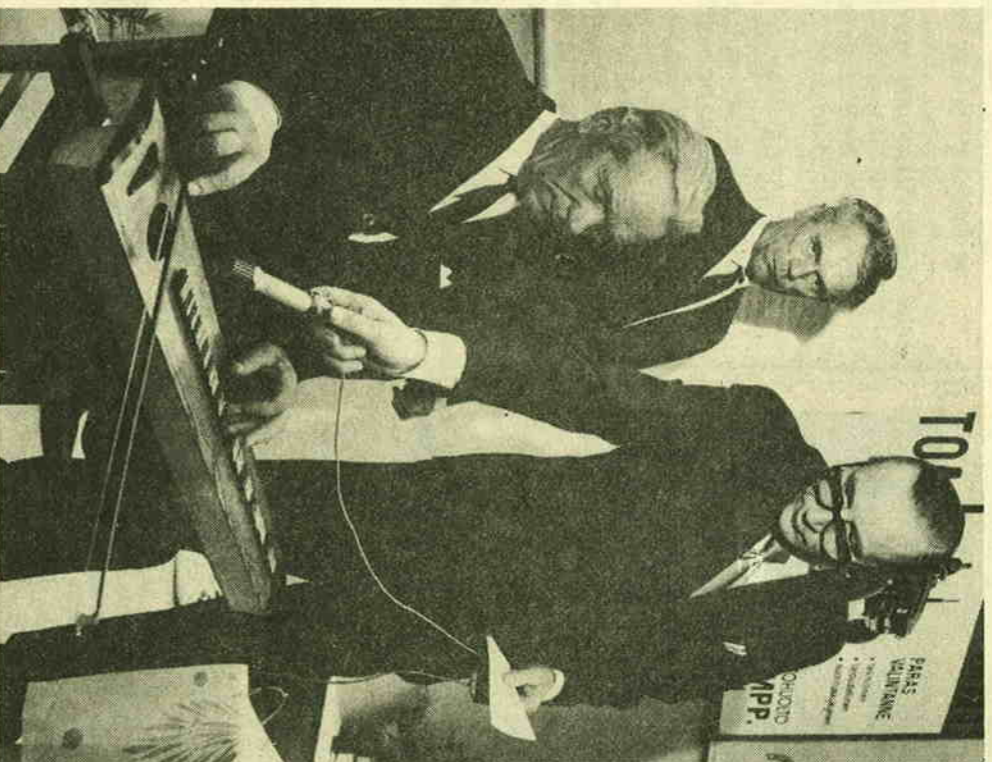
Oli tullut aika lähteä yöpuulle. Ratkausu oli helppo, jos venessä oli

LAULAVA JA SOITTAVA KURKIJOKI

Rovasti Gustav Arokallio oli puuhamies myös musiikin alalla. Hän tajusi kurkijokelaisen rahvaan musiikkisuuden ja tarttui asiaan kanttorien välityksellä. Virskanteleen soittaminen, nuorten tunteiden ja virsävelmien oppiminen tuli pakolliseksi trippikoulussa. Tästä kaikesta oli seurauksena, että virret opittiin laulamaan oikeassa rytmissä ja virsävelmät oikein. Ei ole siis ihme, että voimakkaana kaikkii virensävyä jumalainpöytäluksissa. Virstien pakollinen oppiminen pakotti jokaisen myös harjoittamaan ääntään ja sävelkorvaansa.

Laulun tarve tuli tavaksi. Tarvitettiin ohjelmaa moniin tilaisuuksiin. Aromälle perustettiin jo v. 1895 kirkkokuoro, joka nuorisoseuran perustamisen jälkeen tuli aluksi seurana pääasialliseksi harrasteeksi. Kuoro kävi konserttoimassa eri puolilla pitäjää ja sai Hiitolan laulujuhilla I ja Käiksalmen laulujuhilla III palkinnon. Aromäen kuorossa ehti laulaa kolme sukupolvea ja siihen kuului jäseniä myös naapurikylistä Oksentimäeltä ja Haavikoilta. Hyvin monta kertaa Aromäen kuoro avusti Lopotin kuoroa eri tilaisuuksissa. Lopotissa toimi nimittäin kanttori Heikki Miettisen johdolla sekakuoro, joka oli kirkkokuoronakin ja tähän samaan joukkoon toi Antti Korjonan johtamansa Aromäen kuoron. Hänen johdollaan lauloi Lopotissa myös mieskuoro, jonka jäsenet olivat mukana kirkkokuorossa.

Mutta kuoroja oli monissa muissakin kylissä. Alholla Kaarina Härkönen kokosi nuorisoseuran piirissä sekakuoron, johon voimakkaan panoksen antoivat Särkijärven kylän laulajat. Ahon naapurikylässä Haapavaarassa Eino Pajari kokosi ympärillään sekakuoron ja Raaholan sekä Savin kyläläisistä Kaarlo Anttikainen kokosi imoikkaan laulajajoukon. Viljo Pipatti kokosi puolestaan Lapinlahden ja Vätikän kylien laulajat yhteen. Hilja Hovi laulatti taas korpsaaralaisia. Saareksen kylässä oli v. 1913 perustettu lauluseura Riento. Tämä kuitenkin lakkautettiin 10 vuotta myöhemmin, mutta kuorotoiminta jatkui kuitenkin Helga Grundströmin johdolla. Mikriän kylässä Hilja Huittinen johti sekakuoroa, joka monipuolisella ohjelmallaan juhlilsetilaisista kylän tilaisuuksista kaik-

Kurkijokelainen virskannel soi taltajansa käsissä. Mikrofonin kanssa konsuli Aarne Roihua. — Valok. Pekka Kyytinen.

kia kyläläisiä tyrydyttävällä tavalla. Raittävöarassa kanttori Herman Poutanen kokosi sekakuoron, johon kuului myös naapurikylien Luhoavaaran laulajat.

Elisenvaarassa oli nuorisoseuran piirissä myös sekakuoro, jota 1930-luvulla johti Antti Jussila. Hän oli perustanut Elisenvaaraan myös karmariorkesterin ja jousiorkesterin. Hänen ansiostaan myös Elisenvaaran yhteiskoulussa toimi oma oppilasoikesteri vuosina 1936—39 soittamaan kaksi viimeistä vuotta Rainar Hakulisen johdolla. Myös Elisenvaaran kansakoulunin perusti Antti Jussila oppilasorkestereja antaen näin nuorille erinomaisia musiikin opetusta. Tilapäisiä orkesteritoimintaa oli myös Lopotissa, jos-

nen aloitettiin toisesta kuvusta.

Silloin ei paljoakaan merkintyä, mihin rantaan ajetaan. Matkan aikana pantiin ruoka alulle, ettei rannalla tarvinnut muuta kuin kypsyttää. Syötyä orettiin pienet nokkamet ja taas matkalle silte kuvulle, josta siman nostaminen oli pääätetty aloittaa. Auringon nousussa piti olla perillä. Pitkiä nukkumisaikoja kalamiehillä ei koskaan ollut, jos myrsky ei niitä jähjäntänyt.

Sinä sitä ensimmäiset selänvoiteet saikin, kun kiskoi 100 metrin syvyydestä ylös ankkurimurikan, jossa vielä oli simaa lisäpainona. Kun ankkuri oli veneessä, alkoi siman lappaminen. Simalaatikat laatettiin veneen takatoljalle ja siihen sitten vain seisaltaan vetään koukku toisensa viereen hyvään jäätelystykseen ja sima laatikkoon. Siima oli rakkasta vetää ja se leikkasi sormet rikki oppipöytä, vaikkasati kävi, pantiin kupu ka-

nen aloitettiin toisesta kuvusta. Jos Ahti oli ollut suotuisalla päällä, alkoi kohta tuntua simassa nykimistä, kun ankkuri oli saatu ylös. Olihan simaa silloin jo liikkeellä aikamoinen määrä. Silteen sopi monta nykyistä. Melkein aina se oli pehuri, joka siellä pisti vastaan. Joskus tuli made merkinä siitä, että siima oli liian matalassa. Silloin pantiin rantamerkkien avulla paikka muistiin, ettei toista kertaa lasketa niin matalalle. Joskus oli pehuri ottanut syötiin laskuvalheessa ja oli silloin useimmiten kuollut. Oikein hyvällä syönnillä ja yhdestä siman lappannasta. Saattoi pehuria tulla satojakin kiloja yhdestä siman lappannasta. Saattoi taas käydä joskus niin, että simat, kalat, kuvut ja köydet jäivät kaikki sinne. Saatiin olivat tosiaan joskus hyviä. Tervun kylän Immo sen Pitkä-Jussi ja Ristolaisen Toivo saivat Lauvatsaaren ja Heinäsemmän välisestä syvänteestä 126 kiloa. Ise en ole saanut kuin 85 kilaa. Kun kaloen keskipainoksi tuli yli kaksi ja puoli kiloa kappaleelle, oli kaloja komea kasa.

(Toivo A r j u k s e n mukaan)

VÄTIKÄN HIEKAT

Vätikän kylä oli pieni Kurkijoen rantakylä, jolla oli kurkijokelaisille muia rakkaampi kulkunsa kuuluisien hiekkojensa takia. Näistä hiekoista ei vielä noina soitia edeltäneinä aikoina paljoakaan tiedetty, mutta kohta kun ne oli menetty, niiden arvo kohosi korkealle jokaisen siellä käyneen ja ovelle mielesä.

Niinä aikoina, jolloin rouva Ida Kauppi piti Vätikän hiekoilla olevassa huvilassa merkitypylänsä hironaadiipulloineen ja muine hertutelmahdollisuusksineen, alkoi Vätikkä saada eräänlaisia kansainvälisiäkin leimaa. Olihan Kurkijoenla kävijä aina valmis lähtemään hiekoille, kun hänet sinne vain ohjattiin.

Milloin tehtiin matka jalkaisin pitkien kesän auringon kuivaksi paattamaa terta, milloin pyörällä tai, suuremman joukon kysymyksessä ollen, myös henkilöautolla. Toisinaan mentin meritetä, mutta milloin maantietä käytettiin, oli aina lopulta turvaututtava veneeseen, jolla vasta pääsi hiekoille Kojonsaaren. Martti Heinonen sekä Posonryhman Heinosen veljeksi ja Sipro Kosonen kuljettivat väkeä hiekoille rekisteröidyllä moottoriveneillään.

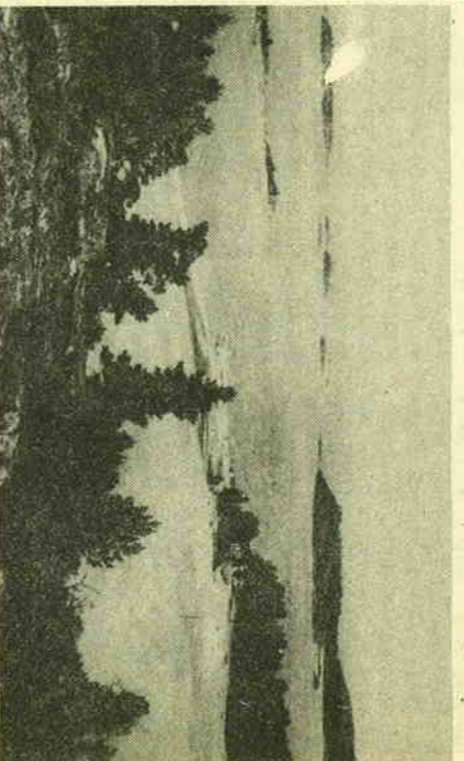
Mikä sitten oikein oli tunnusomaisista Vätikän hiekoille, saattaa joku kysyä ihmetellen?

Hiekkavalit olivat joka päivä hiukan erimuotoisia. Laatokan naiminien muodostellessa sinne

yhä uusia kuvioita. Lammitot taas olivat noiden hiekkasärkkien ja monimuotoisten muodostelmien keskellä myös joka päivä uusi elailoa siitä, että jossakin lammitossa oli sen suurruinen syvyys, että siinä saattoi uida lämpöisessä vedessä. Seuraavana päivänä lammitko oli jo kuivunut melkein kokonaan muodosteen jalkankuljalle lähes kuivapohjaisen hietikon. Aamuisin oli jännittävää nousta tutkimaan, mitä Laatokka ja tuuli olivat yhdessä yön aikana aikaansaaneet. Siinä oli pitkäksi aika tutkimista, eikä hiekoilla kävijä, olipa hän kuinka tahansa, saattanut koskaan moittia Vätikän reissuansa yksitoikkoiseksi. Niin vaihtelevan päivän siellä saattoi viettää, olipa kysymys viikon vierailusta tai vain päivän kestävästä huvimatkasta.

Monet seurat ja yhdistykset järjestivät hiekoilla kesäjuhliansa. Silloin kuulit puhetta, laulua ja soittoa sekä muuta ohjelmaa, ja ilo oli ylimmiällä, kun lavalla saatiin tanssia kesäisen illan korkean tavan alla.

Monille samoilun haluisille riitti rannoissa pihuttua kävellä kilometrimääriä etempään ja turkia luonnon ihmeellisyksiä sekä rannalla, vedessä ja niiden yläpuolella kahoavassa petäijä kasvavassa kalilomaastossa. Olihan siellä aina väliin vilpoisia lehtojakin, jotka tarjosivat

Vätikän kuuluisat hiekat. Tausalla avo-Laatokkaa Käiksalmen suuntaan.

voimakkaaseen musiikin harrastukseen. Erikoisesti on myös muistettava monet kansakoulun opettajat, jotka vapaa-aikaansa säästämättä kokosivat kuoron ympärilleen ja antoivat täten musiikkista innoituneille kyläläisille tilaisuuden taitojensa esittämiseen ja harjoittamiseen. Kuoroja ei viraallisesti ollut jokaisessa kylässä. Laulaja sen sijaan oli. Sellaisia laulajia, jotka pettämättömällä musikaalisuudella

laan pystyivät laulamaan eri ääninä ja tätä juuri kuoroissa tarvittiin. Kun ortodoksinen kirkko rakennettiin Kurkijoenle, saatiin sinne tarvittavaan kuoron laulajat melkein yksinomaan Kuuppälän ja Oksalahden kylästä. Näissä kylissä ei kummassakaan toimintu viraaliseen laulukuoroa, vaikkakin viimeksi mainittuun kylän vanha laulukuoro v. 1923 voitti I palkinnon Sortavaan laulujuhlilla.

Veteraani Antti Korjonen johtamassa kuoroa. Hän teki varain merkittävän päivityön torvisoitto-kunnan ja kuoron johtajana Lopotissa ja Aromäellä.

Kurkijoki-Seura muistojen ja perinteiden vaalijana

Keyrin kekereitä, kaukaisen Kurkijoen markkinoita muistoleen ja kevään iloisia virpjuhlia on vietetty Kurkijoki-Seuran toimesta. Iloa on näissä juhlissa riittänyt — mutta elämän vakavampia puoliaakaan ei seurassa ole unohdettu. Varmaan monen kurkijokelaisen mieleen on jäänyt se harrastunneilmäinen ehtoollisjumalanpalvelus, jolloin oli käytössä Kurkijoen seurakunnan vanha ehtoolliskalusto, joka Kurki-Säätiön toimesta oli saatu takaisin sota-aikana alkanella harharetkiiltään.

Juhlien, retkien ja muiden yhä-dessioitolaistuuksien lisäksi seura on sääntönsä mukaisesti monin tavoin vaalinnut Kurkijoen pitäjän muistoja ja perinteitä. Kurkijoki kylässä kylään-kirja syntyi seuran aloitteesta ja sen toimeenpaneman kirjoituskilpailun satoa on käyretty kirjassa, jonka kokosi ja kirjoitti tohtori Rainer Hakulinen. Tässä kirjassa on sanoin ja kuvin tallelettu- na piirreitä Kurkijoen eri kylistä, niiden luonnosta ja elämästä. Kurki-Säätiö puolestaan teki totta kirjan julkaisemisesta. Kurkijoki-Seura on tehnyt aloitteen myös kurkijokelaisien kohta-lon vuosien - soiten ja välirauhan ajoilta - muistelmia-ym. aineiston kokamiseksi ja tallettamiseksi. Kurki-Säätiö on nimenmyy toimikunnan asiaa hoitamaan.

Kanteleita, solkia ja piiskoja

Kuuluksa oli Kurkijoen pitäjän muun muassa piiskoistaan. Seuran toimesta hankittiin atoja kurkijokelaisista piiskoja. Otavassa asuva Pekka Jussilainen oli piiskamestarina ja niiden myynti-tilmennyys oli niin hyvä, että varasto on toistaiseksi loppunut. Nykyinen kuopiolainen Oiva Roh-hainen puolestaan nikaroi seuralle perinteistä viirskanteleita, jotka menivät myös kuh kuumille kiville. - Seura etsi parhailaan uusia kantele- ja piiska-mestareita. Kurkijoen kirkon pienoismallin seura on myös valmis-tuttanut.

Eritlaisten harrastustoiminta kuuluu seuran toimintaan ja niinpä monissa juhlissa ja muissa tilaisuuksissa on ohjelmaa saatu omasta takaa.

Kalastusta sai kuitenkin usein seurata Väitkän rannoille tullut lo-mailija. Yökaudet siellä saatiin vetää nuortaa. Kuutamoiset elokuun yöt olivat unohtumattomia, kun rantanuotan vedosta väsymet ammatti- ja amatöörikalastajat vi-rittivät keskijoen vedosta kirkkaana loistavan hiivivalkean ja paistivat siinä hilloksella osan saaliista täyden apajan kunniaksi. Näitä elämyksiä jäi vain niiden mieleen, jotka tahotivat oppia tuntemaan Väitkän et vain huvitellun, mutta myös siihen liittyvät elinkeinon merkeis-sä.

Väitikkä lienee ollut eräänlainen yhdistävä side sekä omien pitäjäläisten että sinne saapuvien mat-kailijoiden kesken.

Väitkän muistot ovat varmasti miehimainuimmat. Ajan harras ei niitä syö.
(Martta Juvosen mukaan.)

Kurkijoki-Seura on Karjalain Liiton, Karjalaisseurujen Uudenmaan piirin sekä Karjalaisyh-teisöjen valtuuskunnan jäsen ja on osallistunut näiden järjestö-jen toimeenpanemisiin tilaisuuksiin.

Puheenjohtajat aktiivisia

Huhittuun 24. päivänä 1966 perustettiin kurkijoki-Seura, joka on nyt toimintu kahdeksan vuotta. Seuran perustamiskokouksessa oli läsnä 36 kurkijokelaisista, jotka kaikki myös heti liittyivät seuran jäseniksi. Rungsalmiillaan seuran jäsenmäärä on ollut noin 250.

Seuran ensimmäinen puheenjohtaja oli konsuli Aarne Roha. Kahden vuoden puheenjohtajakauden jälkeen sai tehtävän hoitaakseen kansliapäällikkö Viljo Hakulinen. Kun hän kolmen vuoden kulu-tuttua luopui nuijan varresta 1971, maisteri Aune Raitio, joka hoitaa puheenjohtajan tehtäviä edelleenkin.

Kaikki puheenjohtajat ovat olleet ja ovat yhäkin seuran toimimkkeitä ja innostavia jäseniä, jotka monin tavoin osallistuvat toimintaan ja viireytävät sitä.

Seura ei ole vain helsinkiläisten

Vaikka Kurkijoki-Seura on perustettu Helsingissä, joka on seuran kotipaikka, ja sen ensimmäi-

Monilla retkillään maan eri puo-ille on seura pitänyt yhteisiä tilaisuuksia paikkakuntien karjalaisseurujen ja karjalaisien kanssa. Loimaalla on vietetty useita juhlia yhdessä paikallisen karjalaisseuran kanssa.

Keväällä 1973 Lappeenrannan kurkijokelaiset perustivat seuran ensimmäisen alaosaston, jonka nimeksi tuli Kurkijoki-Seura ry Lappeenrannan alaosasto.

Kurkijokelaisuus yhdistää

Vireää on ollut Kurkijoki-Seuran toiminta. Niin seuran johtokunta kuin eri toimikunnat ovat toimineet aktiivisesti. Eriy-sesti ansaitsee tunnustuksen naisitoimikunta, jonka panos mm. juhlien ja muiden yhdessäolotilaisuuksien omistamisessa on ollut merkittävä.

Eri tilaisuuksissa onkin todettu, että kurkijokelaisuus yhdistää, vaikka pitäjäläiset ovat hajaantuneet maan eri puoille. Kotipi-täjä, synnyinseutu maisemien, tapoineen ja arkisine elämäme-noineen on elävää muistuttanut seuran vanhemmille jäsenille, jotka toivovat voitavansa siirtää sa-limisen perintönsä myös lapsil-leen ja lastenlapsilleen.

Säännöt velvoittavat

Säännöthän ne määräävät yhteis-tysten ja seurojen toiminnan. Kurkijoki-Seuran sääntöjen 3. pykälässä sanotaan mm:

”Yhdistys toteuttaa tarkoituks-taan tekemällä aloitteita ja esi-lyksiä sekä ryhtymällä muihin samantapaisiin toimenpiteisiin, jotka tarkoittavat kurkijokelaisien sivistyksellisten ja sosiaalisten olojen parantamista,

Kurkijoki-Seuran viirin kuva-aiheena on kurkijokelainen viirskannel musta-punaisella pohjalla. Lisäksi siinä on seuran nimi ja perustamisvuosi. Kurkijoki-viirin luovuttaminen ansioituneelle kurkijokelaisille tuli ohjelmanumerok-si pitäjänjuhliin v. 1971. Tähän mennessä on viiri luovutettu 38 henkilölle. Viirin on suunnitellut taitelijja K. Murtosaari. Valok. Rainer Hakulinen.

set jäsenet olivat helsinkiläisiä, ei seura ole tarkoitettu vain helsinkiläisille, vaan siihen ovat tervetulleita kaikki kurkijokelaiset ja heidän lapsensa, jotka tah-tovat muistaa kunnioittaa ja vaar-taavaan toteuttanut ja ne määräävät tahdin tänäkin päivänä.

toiminnalla, yhteistyössä mui-den kurkijokelais- ja karjalais-yhdistysten ja yhteisöjen kans-
Sa, harjoittamalla tiedotus- ja jul-kaisutoimintaa.”

Näitä sääntöjä on kahdeksan-vuotias Kurkijoki-Seura toimin-nassaan toteuttanut ja ne määräävät tahdin tänäkin päivänä.

Kurkijoen piiskat

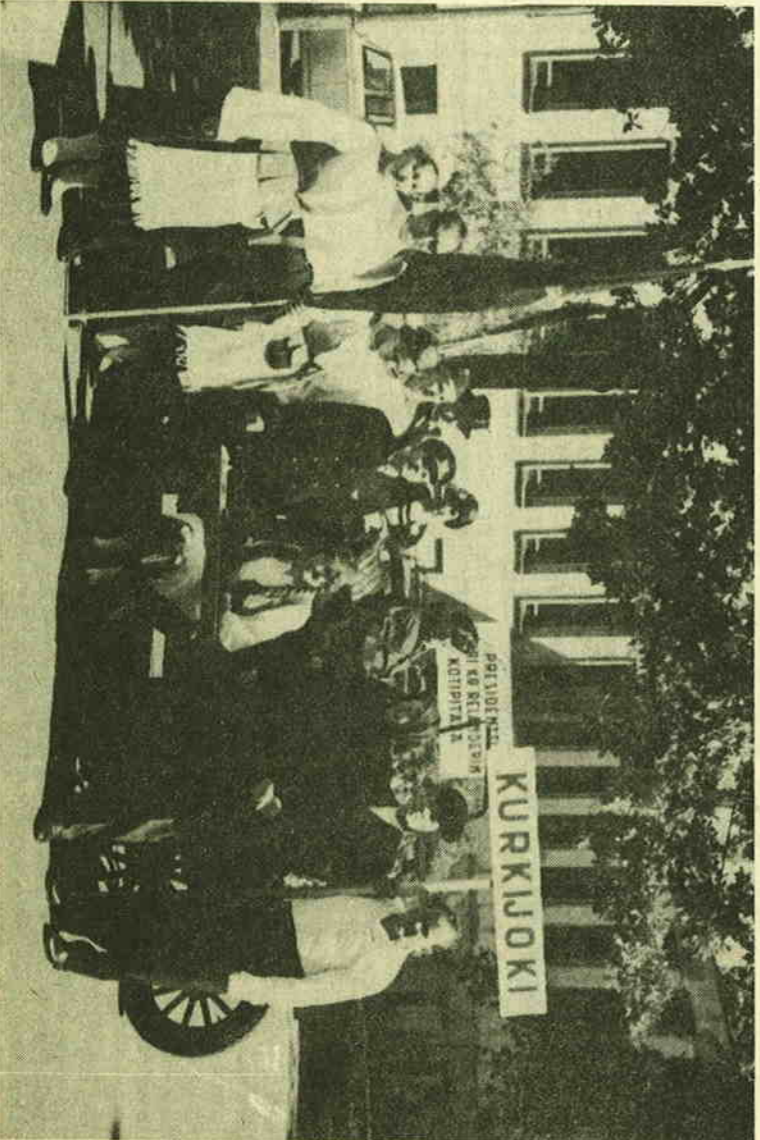
Antti Koho näyttää kuinka piiska syntyy Kurkijoki-Seuran perinne-toimikunnan järjestämässä tilai-suudessa. Selostajana ja haastatte-lijana maisteri Pekka Kyttinen, joka teki ansiokasta työtä perinnetoi-mikunnan vetäjänä. Pekka Kyttinen sai surmansa liikenneonnetus-sa kesällä 1974.

Tuskin nykyisin puhutaan Kurkijoen piiskasta tai muustakaan piiskasta, sillä hevospiiskan aika on jo mennyt. Vanhan polven siirtolaiset muistavat kuitenkin Kurkijoen piiskan. Kurkijoen ei sunn-kaan tehty piiskoja aivan yle-i-etkä sunnkaan tehdasmaisesti.

kujen teko supistui hyvin pienenue aluelle, oikeastaan v yhteen kyl-ään ja sielläkin vain muutamien taloihin. Tämä kylä oli Rummun-suon kylä pitäjän itäosassa. Talvi-illoina tehtiin piiskan nauhoja eräissä Rummunsuon taloissa. Terävällä puukolla ja realliseillä puulastalla tehtiin 4—5 mm leveitä nauhoja valkoisesta mänttirenmis-tä. Pekka ja Matti Heinonen, Pekka ja Juho Jussilainen, Tuomas ja Pekka Veikkolainen, Taneli Veik-kolainen, Jooseppi Kärrä ja Pekka Paju tunnettiin kylän piiskamesta-reina. Kun nauhat olivat valmiit, alkoi siman punominen. Tätä työ-tä tehtiin itäpuhtaana monissa ta-loissa 5—10 pennis kappaleimnala. Vieläpä naapuripiitäjän Luumi-vaaran Terrajärven kyläläiset val-mistivat simoja Rummunsuon »teh-tailijoille».

Piiskojen teko oli suurimmillaan vuosittaan vaihteessa, jolloin arve-lujen mukaan talvisin valmistettiin noin 5.000 piiskaa. Itsenäisyyden aikana piiskojen teko huomatta-vasti väheni. Kurkijoen piiskasta t-tenkin kuulua. Jos Joen-arkkinoilla pyysi »kurkijokelaisen», sai käteenä aidon Kurkijoen piiskan. Täten piiskan voi-malla tuli Kurkijosta kuuluisa pi-täjä, oikea »Piiskakylä».

Raaka-aine oli ulkoluista. Varet tehtiin kotoisesta tuomesta tai pih-lajasta. Piiskan niskassa oli aluksen ja päällisen välissä kotimaista suu-tarimilikkeistä saattua nahkatilk-kua, mutta itse päällinen laitetiin ainakin parempiin piiskoihin mänttirenmisistä, kuten simakin. Tätä mänttirenmiä osettiin joko Kurkijoen kauppiailta tai haettiin suoraan Pietarista, josta sen kaup-piaartkin olivat ostaneet. Piiskan te-koa harjoitettiin pääasiassa pitkänä syys- ja talvi-illoina ja aamuina, ns. puhdetöinä. Piiskojen kauppa to-simielessä harjoittivat tekivät töitä syys- ja talvipäivinäkin. Kuten alussa mainittiin olivat piiskojen tekijät myös työnantajat, koska monet talot osallistuivat tekemällä. Teettäjiä itse laittoivat simat niskoihin ja varsiin kiinni. Saattoipa tässäkin

Presidentti Lauri Kr. Relander oli synnyntä Kurkijoen Liiton kulkueessa presidenttipari ajoi vanhalla avo-autolla. Muita kulkueeseen osallistujia olivat viirskanteleen soittaja, jumalsherttäjä, isäntä ja emäntä, hihntokuningas Veikko Hakulinen, ja kärryllä ajavat opistolaiset.